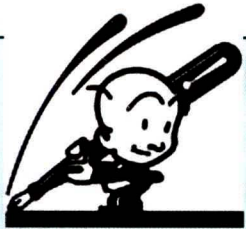

โครงการสันติไมตรี ไทย-ญี่ปุ่น

Editorial...

“อิโวจิมา” คำๆ นี้ได้เฉียดผ่านเข้ามาในชีวิตของผมหลายครั้ง เหลือเกินในช่วงหลายเดือนที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นข่าวการปฏิบัติภารกิจของนายจุนอิชิโร โคอิซุมิ ที่อิโวจิมา ซึ่งยังผลให้ท่านกลายเป็นนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นคนแรกที่ได้ไปเยือนเกาะเล็กๆ แห่งนี้นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุด รวมทั้งข่าวการปะทะของภูเขาไฟใต้ทะเลใกล้เกาะอิโวจิมา ซึ่งฟังดูน่าตื่นเต้นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ข่าวทั้งหมดเหล่านี้ก็เป็นเพียงจินตภาพที่มีอาจสร้างความสนใจแก่ผมได้เท่าหนังสือที่บันทึกเรื่องราวของผู้ปกครองบนยอดเขาชื่อราบาชิทั้งหมด อันมีชื่อว่า “Flags of Our Fathers” ซึ่งประพันธ์โดย “James Bradley’ with Ron Powers”

ภายหลังจากที่ผมอ่านหนังสือเล่มนี้จบลง ผมคิดว่ามันเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจซึ่งเราควรจะมาเรียบเรียงใน “ตามรอยตะวัน สารพันเรื่องน่าอ่าน” แต่เนื่องจากจดหมายข่าวของเราได้เคยตีพิมพ์เรื่องราวเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 ไปแล้วในจดหมายข่าว 2 ฉบับที่ผ่านมา เรื่องนี้จึงเป็นอันตกไป แม้ผมจะเห็นว่ามันเป็นหนังสืออีกเล่มที่เรา “ชาวโลก” ควรอ่าน อย่างน้อยก็เพื่อรำลึกถึงความโหดร้ายของสงคราม รวมทั้งเพื่อป้องกันมิให้เรื่องเช่นนี้เกิดขึ้นบนโลกของเราอีกก็ตาม

อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะไม่มี “ตามรอยตะวัน สารพันเรื่องน่าอ่าน” ในจดหมายข่าวฉบับนี้ แต่ผมเชื่อว่าผู้อ่านจะยังคงได้รับสารพัดที่นำเสนอจากบทความอันหลากหลายอยู่เช่นเดิม ไม่ว่าจะเป็นบทความอันเกี่ยวกับงานวิจัยด้านเกษตรและประสบการณ์การทำงานวิจัยของนักวิจัยในโครงการ ตลอดจนจนสรรสาระทางด้านการเมืองและวัฒนธรรมของญี่ปุ่น

สุดท้ายนี้ ในนามของกองบรรณาธิการ จดหมายข่าวโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น ผมต้องขอขอบพระคุณองค์การและคณะนักวิจัยจำนวนมากที่ได้ให้ความสนใจในเอกสารเผยแพร่ของโครงการฯ รวมไปถึงข้อเสนอแนะต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะแปรเปลี่ยนเป็นพลังที่ขับเคลื่อนให้เราได้รังสรรค์ผลงานที่ดียิ่งขึ้นด้วยความมุ่งมั่นต่อไป

สุรเดช คล่องมงคล

บรรณาธิการ

จดหมายข่าว โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

กรกฎาคม 2548

สารบัญ

ส่วนที่ 1 รายงานการวิจัยโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

- บทสรุปรายงานการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง
ด้านนโยบายความปลอดภัยของอาหาร
แห่งราชอาณาจักรไทย 2

- สหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่น 15

ส่วนที่ 2 บทความที่น่าสนใจ

- ประสบการณ์การทำงานวิจัยของข้าพเจ้า 22

ส่วนที่ 3 รอบรู้เรื่องญี่ปุ่น

- นานาคำถาม ตามรอยตะวัน 26

- J-Festival 32

- J-Culture 38

- รู้เฟื่องเรื่องญี่ปุ่น 39

Research.....
Report.....

บทสรุปรายงานการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ด้านนโยบายความปลอดภัยของอาหาร แห่งราชอาณาจักรไทย*

1. โครงร่างการศึกษา (Outline of the Study)

ความเป็นมา (Background)

ในปัจจุบันความปลอดภัยของอาหารนั้นถือว่าเป็นเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญมากที่สุดในโลก สำหรับประเทศไทยนั้น เหตุการณ์ล่าสุดที่เกิดขึ้น เช่น การระบาดของไข้หวัดนก การตรวจพบยาปฏิชีวนะตกค้างในกุ้ง และสารฆ่าแมลงตกค้างในผัก ทำให้รัฐบาลและภาคเอกชนตระหนักเป็นอย่างยิ่ง ถึงเป็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการปรับปรุงระบบห่วงโซ่อาหาร เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมให้ประเทศไทย เป็นครัวของโลก (The Kitchen of the World) จึงทำให้ภาคอุตสาหกรรมอาหารนั้นมีความสำคัญมากที่สุดสาขาหนึ่งในประเทศไทย

---

*การศึกษานี้ดำเนินการโดยองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่น (JICA) สำนักงานประจำประเทศไทย และสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (MOAC) และบทสรุปนี้เป็นบทสรุปที่เขียนโดยองค์การที่ทำการศึกษาดังกล่าวข้างต้น

ขอบเขต/วัตถุประสงค์ (Scope/Objectives)

จากความเป็นมาที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (JICA) สำนักงานประจำประเทศไทย ร่วมกับ สำนักงานมาตรฐานสินค้าและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (MOAC) ได้ริเริ่มทำการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านนโยบายความปลอดภัยของอาหารในประเทศไทย โดยมีระยะเวลาในการศึกษาเป็นเวลา 7 เดือน เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนมีนาคม 2547 จนถึงปลายเดือนตุลาคม 2547 ครอบคลุม ขอบข่ายเนื้อหาความปลอดภัยของอาหาร ทั้งหมดและมุ่งเน้นเพื่อสนับสนุนการค้าระหว่าง ประเทศ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ

1. สำรวจสถานการณ์ปัจจุบัน และปัญหา ด้านความปลอดภัยของอาหารในประเทศไทย
2. วิเคราะห์ปัญหาและกำหนดทิศทาง ของแนวทางโครงการในอนาคต (Future Project Ideas)
3. จัดทำรายละเอียดโครงการที่เหมาะสมสำหรับรัฐบาลไทยและอุตสาหกรรมอาหาร
4. เผยแพร่ข้อมูลด้านความปลอดภัย ของอาหารให้กับภาคอุตสาหกรรมอาหารและ ผู้บริโภค

การศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน (The Basic Study) ระยะที่ 2 เป็นการศึกษาเพื่อจัดทำ โครงการ (The Project Finding Study) การ ศึกษาขั้นพื้นฐานได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปลาย

เดือนมีนาคม จนถึงต้นเดือนมิถุนายน 2547 ซึ่ง รวมถึงกรณีศึกษา (Case Study) การประชุม เชิงปฏิบัติการ (Workshop) และการศึกษา ในประเทศญี่ปุ่น (Overseas Study) สำหรับ การศึกษาเพื่อจัดทำโครงการ (The Project Finding Study) เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปลาย เดือนมิถุนายน จนถึงต้นเดือนตุลาคม 2547 ซึ่งประกอบไปด้วยการสำรวจในพื้นที่ (Field Survey) การสัมมนาและการศึกษาในประเทศ ญี่ปุ่น

ดังนั้น รายงานต่างๆได้ถูกจัดเตรียมและ นำเสนอ ดังต่อไปนี้

1. รายงานระยะต้น หรือ Inception Report (เมษายน 2547)
2. รายงานระยะกลาง หรือ Interim Report (มิถุนายน 2547)
3. รายงานความก้าวหน้า หรือ Progress Report (กันยายน 2547)

2. แนวคิดสำหรับเสริมสร้างความเข้มแข็ง ด้านความปลอดภัยของอาหารในประเทศไทย (Concept for Strengthening the Food Safety in Thailand)

เพื่อตอบสนองต่อประเด็นต่างๆทั้งภายใน และภายนอกประเทศในเรื่องความปลอดภัย ของอาหาร สำนักงานมาตรฐานสินค้าและ อาหารแห่งชาติ (มกอช.) ได้รับการจัดตั้งขึ้น ภายใต้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (MOAC) ในปี 2545 เพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยงานระดับชาติ ที่รับผิดชอบทั้งหมดในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ

สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อการส่งออก เพื่อปรับปรุงคุณภาพของสินค้าเกษตรและอาหารตลอดจนสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค ด้านความปลอดภัยทั้งในตลาดภายในและตลาดต่างประเทศ โดยมีภารกิจสำคัญที่ต้องดำเนินการ ดังนี้

1. ส่งเสริมกระบวนการประเมินความเสี่ยงในห่วงโซ่อาหารทั้งระบบ จากฟาร์มสู่โต๊ะอาหาร (การประเมินความเสี่ยง : Risk Assessment)
2. อำนวยความสะดวกในการกักกัน (Quarantine) การตรวจสอบ (Inspection) การออกใบรับรอง (Certification) ในอุตสาหกรรมอาหาร (การจัดการความเสี่ยง : Risk Management)
3. การแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดของตลาดภายในและต่างประเทศ (การสื่อสารด้านความเสี่ยง : Risk Communication)

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว มกอช. ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ (Road Map) ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐาน (Standards) การตรวจสอบ (Inspection) การรับรอง (Certification) การติดตาม (Monitoring) และการเจรจา ระหว่างประเทศ (International Negotiation) เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่จะทำให้มั่นใจในระบบความปลอดภัยของอาหาร การศึกษานี้ดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้น

3. การศึกษาขั้นพื้นฐาน (Basic Study)

การศึกษาขั้นพื้นฐานได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปลายเดือนมีนาคม จนถึงเดือนมิถุนายน 2547 เพื่อศึกษาปัญหาด้านความปลอดภัยของอาหารในประเทศไทย โดยเปรียบเทียบกับข้อกำหนดสากลโดยศึกษาจากสินค้าในแต่ละกรณี ทั้งนี้ ยังได้มีการศึกษาระบบความปลอดภัยของอาหารในประเทศญี่ปุ่นอีกด้วย

กรณีศึกษา

การศึกษาในพื้นที่ (Field Survey) นั้นได้ศึกษาในสินค้าประเภทปศุสัตว์ อาหารทะเล และผัก/ผลไม้ โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์และการไปสำรวจในสถานที่ (Site Visit) ตั้งแต่เดือนเมษายน ถึงเดือนพฤษภาคม 2547 หลังจากรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ (ส่วนใหญ่เป็นภาคเอกชน) ซึ่งพบว่ามีอุปสรรคในการไปสำรวจสถานที่ผลิตสัตว์ปีก เนื่องจากเกิดสถานการณ์ใช้หวัดนกระบาด ในการศึกษาอาหารทะเลมุ่งเน้นเฉพาะเรื่องกุ้ง เนื่องจากอุตสาหกรรมกุ้งมีส่วนแบ่งมากกว่า 60% ของมูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารทะเลทั้งหมด

ปัญหาหลัก (Key Problems)

จากผลของกรณีศึกษา สามารถสรุปแนวทางของประเด็นปัญหา ได้ดังนี้ (a) การติดต่อสื่อสารระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลญี่ปุ่น (Communication between the Governments of Thailand and Japan) (b) การรับรองระบบงาน (Accreditation) การตรวจรับรองระบบ

งาน (Certification) การกักกัน (Quarantine) (c) ระบบการผลิตขั้นต้น (Primary Production System) (d) ระบบการตรวจสอบกลับได้ (Traceability System) (e) ระบบการตรวจรับรองล่วงหน้า (Pre - Certification System) (f) ระบบข้อมูลข่าวสาร (Information System) (g) ระบบการควบคุมความเย็นในห่วงโซ่อาหาร (Cold Chain System) และ (h) ระบบภาชนะบรรจุ (Packaging System)

การศึกษามลพิษจากเนื้อไก่แปรรูปผ่านความร้อน (Heat-Processed Chicken Case)

เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นมีมาตรการห้ามการนำเข้าเนื้อไก่จากประเทศไทยในช่วงต้นปี 2547 เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ดังกล่าว รัฐบาลไทยและญี่ปุ่นได้ดำเนินการอย่างเร่งด่วน และมีประสิทธิภาพด้านการวิเคราะห์ความเสี่ยงสำหรับผลิตภัณฑ์เนื้อไก่แปรรูปผ่านความร้อน ในกรณีเช่นนี้ถือว่าเป็นประสบการณ์ที่ดีสำหรับเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นเช่นเดียวกันในอนาคต

ระบบความปลอดภัยของอาหารในประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น (Food Safety System in Thailand and Japan)

ในประเทศไทย นโยบายความปลอดภัยของอาหารและแผนปฏิบัติการอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของ 2 กระทรวง คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กษ) และกระทรวงสาธารณสุข (สธ) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับผิดชอบในการสร้างความมั่นใจในเรื่องความปลอดภัยของอาหารเพื่อการส่งออก ส่วนกระทรวง

สาธารณสุขรับผิดชอบในด้านการตรวจสอบติดตามอาหารนำเข้า และอาหารที่บริโภคภายในประเทศ

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ภายใต้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพิ่งเริ่มดำเนินการในฐานะผู้รับรองระบบงาน (Accreditation Body: AB) เพื่อให้การรับรองผู้ตรวจรับรองระบบงาน (Certification Body: CB) ในด้านที่เกี่ยวข้องกับระบบอาหาร (HACCP, GAP, GMP ฯลฯ) และจะดำเนินการรับรองระบบงานของห้องปฏิบัติการวิเคราะห์อาหารในอนาคต

รัฐบาลไทยได้กำหนดให้ปี พ.ศ. 2547 เป็นปีแห่งความปลอดภัยของอาหาร โดยพยายามเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้านการตรวจสอบระบบความปลอดภัยและการตรวจรับรองระบบงานในด้านคุณภาพของอาหารและสินค้าเกษตร มีการทำงานเชิงรุกหลายขั้นตอนที่ได้ดำเนินการไปแล้ว โดยหน่วยงานภาครัฐและองค์กรต่างๆ ซึ่งได้เพิ่มความตระหนักด้านความปลอดภัยของอาหารให้กับผู้บริโภคของไทย

ในประเทศญี่ปุ่นคณะกรรมการความปลอดภัยของอาหารได้รับการจัดตั้งขึ้นในปี 2546 ภายใต้ กฎหมายความปลอดภัยของอาหารขั้นพื้นฐาน (Food Safety Basic Law) ซึ่งเป็นหน่วยงานในสำนักงานรัฐมนตรี (Cabinet Office) เพื่อให้เกิดความมั่นใจด้านความปลอดภัยของอาหาร คณะกรรมการดังกล่าวเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ด้านการประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) และเป็นอิสระจากองค์กรที่ทำหน้าที่ด้านการจัดการความเสี่ยง (Risk

Management) คือ กระทรวงเกษตร ประมง และป่าไม้ หรือกระทรวงสาธารณสุข แรงงาน และสวัสดิการ ระบบการกักกันและตรวจสอบอาหารนำเข้านั้นรับผิดชอบโดยทั้งสองกระทรวง สำหรับการรับรองระบบงานส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาหารส่วนใหญ่ดำเนินการภายใต้ภาคเอกชน

แนวคิดโครงการ (Project Ideas)

จากผลการศึกษาข้อมูลขั้นพื้นฐาน ได้มีการรวบรวมแนวคิดโครงการต่างๆ ได้แก่ (a) สร้างความเข้มแข็งให้กับการรับรองระบบงาน/การตรวจสอบรับรองระบบงาน (Strengthening Accreditation/Certification) (b) การสร้างความเข้มแข็งให้กับการผลิตในขั้นต้น (Strengthening Primary Production) (c) การปรับปรุงห่วงโซ่อุปทานอาหาร (Improvement of Food Supply Chain) (d) การสร้างความเข้มแข็งให้กับการตรวจรับรองล่วงหน้า (Strengthening Pre-Certification System) (e) การสร้างความเข้มแข็งของระบบการสอบกลับได้ (Strengthening Traceability System) (f) การจัดทำโปรแกรมข้อมูล (Establishment of Information Program)

การติดต่อสื่อสารระหว่างรัฐบาลไทยและญี่ปุ่น (Communication between the Governments of Thailand and Japan)

จากผลการศึกษาข้อมูลขั้นพื้นฐาน คณะทำงานได้แนะนำว่าจำเป็นต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบการติดต่อสื่อสารด้านความปลอดภัยของอาหารระหว่างรัฐบาลไทยและ

รัฐบาลญี่ปุ่น โดยการจัดตั้ง คณะกรรมการความปลอดภัยของอาหาร (The Committee on Food Safety) เพื่อเป็นกลไกในการผลักดันและสนับสนุนโครงการ และพิจารณาประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของอาหาร

4. การศึกษาเพื่อจัดทำโครงการ (Project Finding Study)

หลังจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาเพื่อจัดทำโครงการได้ดำเนินการมาตั้งแต่กลางเดือนมิถุนายน ถึงปลายเดือนตุลาคม 2547 และได้จัดทำโครงการนำเสนอโดยอาศัยผลจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน และข้อคิดเห็นต่างๆ ที่ได้จากการศึกษา

การสำรวจในพื้นที่ (Field Survey)

คณะศึกษาได้เข้าพบหน่วยงานราชการ และเอกชนที่เกี่ยวข้องหลายแห่ง เพื่อรวบรวมข้อมูล ข้อคิดเห็นและแนวคิดในด้านความปลอดภัยของอาหารในประเทศไทย และคณะศึกษาได้เข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ ในการดำเนินการจัดทำโครงการยื่นเสนอ นอกจากนั้นแล้วการศึกษาในประเทศญี่ปุ่นได้ดำเนินการเพื่อให้เกิดความชัดเจนในระบบความปลอดภัยของอาหารอีกด้วย ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้นำมาสรุปเพื่อใช้เป็นเหตุผลสนับสนุนโครงการที่ยื่นเสนอ

แนวทางการจัดทำโครงการ (Approach to the Project Formulation)

จากการศึกษาเพื่อจัดทำโครงการสามารถแบ่งได้เป็น 19 โครงการย่อย ภายใต้แผนงาน

ด้านความปลอดภัยของอาหาร (Umbrella Program) เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านนโยบายเกี่ยวกับความปลอดภัยของอาหารในประเทศไทย โดยอาศัยประเด็นต่างๆในการพิจารณา ดังนี้

1. แนวความคิดสำหรับการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านความปลอดภัยของอาหาร ซึ่งกำหนดโดยรัฐบาลไทย (Concept for Strengthening the Food Safety Set by the Government of Thailand)
2. ปัญหาสำคัญของภาคเอกชนจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Key Problems Raised by Private Sector in the Basic Study)
3. การจัดทำแนวคิดโครงการหลักจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Key Project Ideas Formulated in Basic Study)
4. ความคิดเห็นและแนวคิด โครงการต่างๆที่ได้รับจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในการศึกษาเพื่อจัดทำโครงการ (Opinions/Views from Relevant Government Organization in the Project Finding Study)

จากผลการศึกษาที่ได้ดังกล่าวข้างต้น โครงการที่ถูกจัดลำดับความสำคัญในลำดับต้นๆ ถูกจัดเป็น 3 กลุ่ม คือ : การรับรองระบบงาน (Accreditation), การนำ GAP ไปปฏิบัติ (GAP Implementation) และห่วงโซ่อุปทานอาหาร (Food Supply Chain)

การสัมมนา (Seminar)

ระหว่างการศึกษาเพื่อจัดทำโครงการ ได้มีการจัดสัมมนาเพื่อรายงานผลจากการศึกษาพร้อมกันนั้นก็ได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คือ การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) การนำ GAP ไปปฏิบัติ (GAP Implementation) และระบบการสอบกลับ (Traceability System) จากประเทศญี่ปุ่น

5. โครงการยื่นเสนอ (Candidate Projects)

ดังที่สรุปไว้ “แผนงานด้านความปลอดภัยของอาหาร (Umbrella Program)” เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านนโยบายความปลอดภัยของอาหารในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 19 โครงการยื่นเสนอ ดังนี้

กลุ่ม - A : โครงการสร้างความเข้มแข็งความสามารถในการรับรองระบบงาน Projects for Strengthening the Accreditation

กลุ่ม - B : โครงการสร้างความเข้มแข็งของการนำ GAP ไปปฏิบัติ Projects for Strengthening the GAP Implementation

กลุ่ม - C : โครงการปรับปรุงห่วงโซ่อุปทานอาหาร Projects for Improvement of the Food Supply Chain

การใช้ความรู้และประสบการณ์ร่วมกันของประเทศญี่ปุ่นในการนำไปปฏิบัติใช้จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของระบบความปลอดภัย

ของอาหารในประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง และ
ท้ายที่สุดก็จะช่วยอำนวยความสะดวกทางการ
ค้าระหว่างประเทศ

ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของแต่ละ
โครงการ พอสรุปได้ดังนี้

**กลุ่ม - A : โครงการสร้างความเข้มแข็งความ
สามารถในการรับรองระบบงาน (Projects
for Strengthening the Accreditation)**

*โครงการ A-1 : การสร้างความเข้มแข็งด้าน
ความสามารถในการรับรองระบบงานเกี่ยวกับ
เรื่องการตรวจรับรองระบบการผลิต (Strength-
ening the Accreditation Capacity on
Production System Certification)*

ประเทศไทยยังต้องได้รับการเพิ่ม
ประสิทธิภาพในเรื่องระบบการตรวจรับรอง
ระบบงาน GAP, GMP, HACCP และเกษตร
อินทรีย์ เพื่อส่งเสริมให้เกิดระบบการผลิตที่
เหมาะสม ดังนั้น การรับรองระบบงานด้านการ
ตรวจรับรองระบบการผลิต จึงจำเป็นต้องได้
รับการเสริมสร้างความเข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม
CSSA (ACFS, MOAC) ในฐานะที่เป็นหน่วยงาน
รับรองระบบงานแห่งเดียวที่รับผิดชอบต่อ
สินค้าเกษตรและอาหารเพิ่งเริ่มกิจกรรมการ
รับรองระบบงานในสาขานี้ และบุคลากรก็ค่อนข้าง
จำกัดทั้งด้านจำนวนและทักษะ โครงการนี้
มุ่งที่จะพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่จำเป็นสำหรับ
กิจกรรมการรับรองระบบงานด้านระบบการ
ผลิตเพื่อเป็นที่ยอมรับในระดับสากล โครงการ
นี้ครอบคลุมถึงโครงการทดสอบนำร่องเพื่อ
ทวนสอบ

*โครงการ A-2 : การสร้างความเข้มแข็งด้าน
ความสามารถในการรับรองเกี่ยวกับเรื่อง
โปรแกรมการฝึกอบรมด้านความปลอดภัยของ
อาหาร (Strengthening the Accreditation
Capacity on Training Program for Food
Safety)*

ในปัจจุบันโปรแกรมการฝึกอบรมเกี่ยว
กับความปลอดภัยของอาหารที่หลากหลาย และ
ได้รับการนำมาใช้อบรมโดยหน่วยงานต่างๆใน
ประเทศไทย (รัฐบาลและเอกชน) อย่างไรก็ตาม
โปรแกรมเหล่านี้ยังไม่ได้ทำให้เป็นมาตรฐาน
เดียวกันหรือบูรณาการ นำไปสู่ความยากลำบาก
ในการส่งเสริมเรื่องความปลอดภัยของอาหาร
การรับรองระบบงาน ด้านการฝึกอบรมเกี่ยว
กับความปลอดภัยของอาหาร จึงจำเป็นต้อง
ได้รับการจัดทำและสร้างความเข้มแข็งในตัว
หลักสูตร โครงการนี้มุ่งเน้นถึงการพัฒนา
บุคลากรที่จำเป็นสำหรับกิจกรรมการรับรอง
ระบบงานด้านการฝึกอบรมด้านความปลอดภัย
ของอาหาร

*โครงการ A-3 : การสร้างความเข้มแข็งด้าน
ความสามารถในการรับรองระบบงานสำหรับ
ห้องปฏิบัติการทางด้านอาหาร (Strengthening
the Accreditation Capacity on Food
Laboratories)*

สำหรับการรับรองระบบงานด้านห้อง
ปฏิบัติการทางด้านอาหารในประเทศไทย ยัง
ต้องได้รับการเพิ่มประสิทธิภาพ เมื่อเทียบกับ
ความต้องการที่เพิ่มขึ้นในเรื่องห้องปฏิบัติการ
ที่มีขีดความสามารถเนื่องจากความไม่เพียงพอ

ด้านทรัพยากรบุคคลทั้งด้านจำนวนและทักษะ ในขณะนี้ CSSA ในฐานะที่เป็นหน่วยงานรับรองระบบงานแห่งเดียวที่รับผิดชอบต่อสินค้าเกษตรและอาหาร อยู่ในฐานะที่จะทำการยอมรับและขึ้นทะเบียนห้องปฏิบัติการที่ได้รับการรับรองระบบงาน โดยหน่วยงานรับรองระบบงานที่มีอยู่ CSSA จะเริ่มกิจกรรมการรับรองระบบงานในเรื่องเหล่านี้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เมื่อบุคลากรของหน่วยงานพร้อม (จำนวนและทักษะมีเพียงพอ) โครงการนี้มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรที่จำเป็นสำหรับกิจกรรมการรับรองระบบงานของห้องปฏิบัติการอาหารเพื่อให้อยู่ในระดับสากล โครงการนี้ครอบคลุมถึงโครงการทดสอบนำร่องเพื่อการทวนสอบ

(โครงการ A-1, A-2, A-3 สามารถจัดทำเป็นหนึ่งชุดโครงการ “โครงการความร่วมมือทางด้านเทคนิค” เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านความสามารถของการรับรองระบบงานเมื่อมีการนำไปปฏิบัติ)

กลุ่ม - B : โครงการสร้างความเข้มแข็งของการนำ GAP ไปปฏิบัติ (Projects for Strengthening the GAP Implementation)

โครงการ B-1 : การสร้างความเข้มแข็งในการนำ GAP ไปใช้ในการปฏิบัติใช้ในการผลิตขั้นต้นของผักและผลไม้ (Strengthening GAP Implementation in Primary Production of Fruit and Vegetables)

รัฐบาลไทยกำหนดเป้าหมายสำคัญสำหรับการส่งเสริม GAP ของผักและผลไม้ เพื่อที่จะทำให้เกิดความมั่นใจในความปลอดภัยของอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค อย่างไรก็ตามก็ดูเหมือนว่าเป็นการยากที่จะบรรลุเป้าหมายเนื่องจากมีปัญหาหลายอย่าง เช่น (a) บุคลากรไม่เพียงพอในการนำ GAP ไปปฏิบัติ (b) ไม่มีแรงจูงใจให้แก่เกษตรกร/ผู้ส่งออก (c) ห้องปฏิบัติการต้องได้รับการเพิ่มให้เพียงพอและมีความสามารถในการวิเคราะห์ (d) แนวทางปฏิบัติของ GAP นำไปปฏิบัติได้ยาก (e) โปรแกรมการฝึกอบรม (f) เทคโนโลยีการผลิต โครงการนี้มุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็ง ความสามารถของบุคลากรภาครัฐ เพื่อขยายผลไปยังระดับการผลิตขั้นต้นเพื่อเพิ่มการพัฒนาระบบที่เหมาะสมในการนำ GAP ไปปฏิบัติ

โครงการ B-2 : การสร้างความเข้มแข็งในการนำ GAP ไปใช้ในการปฏิบัติและความสามารถของห้องปฏิบัติการในการผลิตกุ้ง (Strengthening GAP Implementation and Laboratory Capacity in Shrimp Production)

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งของโลกที่เป็นผู้นำในการผลิตกุ้ง ซึ่งเป็นสินค้าที่มีการส่งออกเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามก็ตีผลิตภัณฑ์จากกุ้งของประเทศไทยประสบปัญหาในเรื่องยาปฏิชีวนะตกค้าง เนื่องจากผู้ผลิตนำไปใช้ไม่ถูกต้อง ซึ่งส่งผลกระทบต่อปริมาณการส่งออกของกุ้งลดลงอย่างมาก ภายใต้การประกาศนโยบายของรัฐบาลในปี 2547 ให้เป็น “ปีแห่งอาหารปลอดภัย” กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดทำ โครงการความ

ปลอดภัยของอาหารสำหรับการผลิตกุ้งและปลา เพื่อที่จะปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ปัญหาสำคัญ คือ อุปกรณ์ เครื่องมือที่มีอยู่ในห้องปฏิบัติการของกรมประมงนั้นมีจำกัด และจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอต่อการบริการอย่างมีประสิทธิภาพ โครงการนี้มีเป้าหมายที่จะปรับปรุงระบบการเฝ้าระวังสำหรับการส่งเสริม GAP (Good Aquaculture Practice) ในการผลิตกุ้งทะเลและกุ้งน้ำจืด

โครงการ B-3 : การสร้างความเข้มแข็งในการนำ GAP ไปปฏิบัติใช้ในการผลิตสัตว์ปีก (Strengthening GAP Implementation in Poultry Production)

จากความเป็นมาในการระบาดของไข้หวัดนกเมื่อไม่นานมานี้ นั้น กรมปศุสัตว์มีโครงการที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็ง GAP ในการผลิตสัตว์ปีกขึ้นต้น อย่างไรก็ตามมีความจำเป็นในการปรับปรุงระบบการนำ GAP ไปปฏิบัติได้แก่ (a) โปรแกรมการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพด้านมาตรฐานฟาร์ม (b) บริการของห้องปฏิบัติการวิเคราะห์ที่ขาดประสิทธิภาพเนื่องจากบุคลากรไม่เพียงพอ และ (c) การนำระบบการตรวจสอบกลับได้ไปปฏิบัติใช้ โครงการนี้จะพัฒนาบุคลากรและจัดทำข้อมูลพื้นฐานสำหรับการสร้างความเข้มแข็งของ GAP ในการผลิตสัตว์ปีกขึ้นต้น

โครงการ B-4 : การประกันคุณภาพการใช้ยาฆ่าแมลงและการจัดการผลกระทบในประเทศไทย (Quality Assurance in Pesticide Use and Impact Management in Thailand)

ในปัจจุบันนี้เป็นที่ตระหนักกันดีในประเทศไทยว่า ปัญหาสุขภาพของมนุษย์กลายเป็นเรื่องรุนแรงมากขึ้นจากการใช้ยาฆ่าแมลงมากขึ้น เกษตรกรไม่ทราบดีพอถึงอันตรายที่เกิดขึ้นจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร วิธีการจัดการศัตรูพืชอย่างปลอดภัยที่เป็นทางเลือกนั้นยังไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างดีพอ ความต้องการของผู้บริโภคในการลดการใช้ยาฆ่าแมลงนั้นเริ่มมีผลมากขึ้นและกดดันรัฐบาลไทยและประเทศที่นำเข้าอาหาร การใช้วิธีการที่ทันสมัยในการวิเคราะห์สารฆ่าแมลงตกค้าง การเฝ้าระวังทางด้านสิ่งแวดล้อมและแผนงานการประเมินความเสี่ยงทางด้านสุขภาพถือว่ามี ความสำคัญ โครงการนี้จะพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมและทันสมัยสำหรับสารฆ่าแมลงตกค้างและการวิเคราะห์สารต่างๆ รวมถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การใช้เทคโนโลยีร่วมกันและประสบการณ์ของญี่ปุ่นในสาขานี้

โครงการ B-5 : การปรับปรุงโปรแกรมการประเมินความเสี่ยง (Improvement of Risk Assessment Program)

การประเมินความเสี่ยง เป็นวิธีการที่มีความสำคัญก่อนการกระจายสินค้าเกษตรและอาหารไปยังผู้บริโภค โดยเฉพาะไปสู่ตลาดต่างประเทศ เพื่อที่จะทำให้กระบวนการประเมินความเสี่ยงรวดเร็วขึ้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำ “การปรับปรุงแบบบูรณาการของโปรแกรมการประเมินความเสี่ยง” ซึ่งเป็นระบบและการพัฒนาการประเมินความเสี่ยงทางเทคนิค ภายใต้กรอบปฏิบัติการร่วมกัน

ระหว่าง กรมวิชาการเกษตร (DOA) กรมปศุสัตว์ (DLD) และกรมประมง (DOF) โครงการนี้ มุ่งที่จะสร้างความเข้มแข็งระบบการประเมิน ความเสี่ยงสำหรับการผลิต ภายใต้ความร่วมมือของโครงการที่ได้กล่าวมาแล้ว

กลุ่ม - C : โครงการปรับปรุงห่วงโซ่อุปทาน อาหาร (Projects for Improvement of the Food Supply Chain)

โครงการ C-1 : การจัดทำระบบข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับความปลอดภัยของอาหาร กฎระเบียบ และมาตรฐาน เตือนภัยและจิตสำนึก (Establishment of Information System on Food Safety, Regulation and Standard, Alert and Awareness)

มีหน่วยงานของภาครัฐหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความปลอดภัยของอาหารในประเทศไทย ซึ่งแต่ละหน่วยงานก็จะมีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความปลอดภัยของอาหารเป็นของตนเอง ทำให้ข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นกระจัดกระจาย สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความไม่สะดวกกับภาคอุตสาหกรรมเกษตร-อาหาร ของเอกชนผู้ส่งออกและผู้บริโภคในการเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารที่ต้องการ ทั้งข้อมูลข่าวสาร ภายในประเทศและต่างประเทศ โครงการนี้ มุ่งที่จะจัดทำระบบข้อมูลข่าวสารครอบคลุม ประเด็นทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของ อาหาร ศูนย์ข้อมูลเทคโนโลยี (ICT, Information Technology Center) ภายใต้ มกอช. จะเป็น แกนนำสำหรับโครงการนี้

โครงการ C-2 : การปรับปรุงระบบการตรวจสอบกลับได้สำหรับผลไม้และผักสด (The Improvement of Traceability System for Fresh Fruit and Vegetable)

ระบบการตรวจสอบกลับได้ ปัจจุบันได้ ตระหนักว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง ในเรื่องความปลอดภัยของอาหารในประเทศไทย ผู้แปรรูปผักสด/ผู้ส่งออกบางรายนำการสอบ กลับได้ไปปฏิบัติใช้ภายในธุรกิจของตนเอง แต่ ภาคเอกชนส่วนใหญ่ยังไม่อยู่ในฐานะที่จะนำ ระบบการตรวจสอบกลับได้ไปปฏิบัติ เนื่องจาก ขาดแคลนบุคลากร เพื่อส่งเสริมระบบการ ตรวจสอบกลับได้ของผลไม้และผักสดใน ประเทศไทย ได้แก่ (a) ระบบห่วงโซ่อุปทานที่ ซับซ้อน (b) ข้อควรปฏิบัติสำหรับระบบการ ตรวจสอบกลับได้ (c) แรงจูงใจในการนำเอา ระบบการตรวจสอบกลับได้ไปปฏิบัติ (d) พื้นที่ เพาะปลูก มีขนาดเล็กและกระจายอยู่ทั่วไป โครงการนี้มีเป้าหมายจะพัฒนาและเผยแพร่ผล ของการพิสูจน์ระบบการตรวจสอบกลับได้ สำหรับผลไม้และผักสด โครงการนี้รวมถึง โครงการทดสอบนำร่องเพื่อการทวนสอบ

โครงการ C-3 : การสร้างความเข้มแข็งระบบ การตรวจสอบกลับได้สำหรับการผลิตกุ้งซีไอซี (Strengthening of Traceability System for Code of Conduct (CoC) Shrimp Production)

โปรแกรมความร่วมมือระหว่างไทย- ฝรั่งเศส ที่เสร็จสิ้นไปเมื่อกลางปี 2547 ได้ ให้นำแนวความคิดเกี่ยวกับการสอบกลับของกุ้ง

อย่างไรก็ตาม ได้มีรายงานว่าโปรแกรมนี้ไม่ได้ครอบคลุมทั้งห่วงโซ่อุปทาน (Whole Supply Chain) และทำงานได้ไม่สมบูรณ์ ในทุกๆขั้นตอนของห่วงโซ่อุปทานบันทึกของผลิตภัณฑ์จะอยู่ในรูปเอกสารเท่านั้นไม่ได้อยู่ในรูปฐานข้อมูลระบบการตรวจสอบกลับได้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นจำเป็นต้องได้รับการจัดทำเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจด้านความปลอดภัยของอาหาร โครงการนี้จะพัฒนาระบบการตรวจสอบกลับได้ด้วยระบบคอมพิวเตอร์สำหรับการผลิตกุ้งทะเลโดยใช้ความรู้และประสบการณ์ของประเทศญี่ปุ่นร่วมกันในด้านผลิตภัณฑ์อาหารทะเล

โครงการ C-4 : การสร้างความเข้มแข็งระบบตรวจสอบกลับได้ของผลิตภัณฑ์สัตว์ปีกจากวัตถุดิบถึงผลิตภัณฑ์ (Strengthening of Traceability System for Poultry Production from Raw Materials to the End Products)

ระบบการตรวจสอบกลับได้ ปัจจุบันนี้ได้เป็นที่ตระหนักว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากที่สุดอย่างหนึ่งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านความปลอดภัยของอาหารในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์สัตว์ปีก เนื่องจากเหตุที่เกิดการระบาดของไข้หวัดนกเมื่อไม่นานมานี้ ในหลายกรณี ระบบการตรวจสอบกลับได้ของผลิตภัณฑ์สัตว์ปีกนั้นทุกๆขั้นตอนจากโรงฆ่าสัตว์ โรงงานแปรรูป และอาหารสัตว์ บันทึกของผลิตภัณฑ์จัดทำอยู่ในรูปเอกสารไม่ได้อยู่ในรูปของฐานข้อมูล ระบบการตรวจสอบกลับได้ในปัจจุบันจึงควรที่จะได้รับการปรับปรุงในเรื่อง

ของระบบฐานข้อมูล เพื่อที่จะได้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับทำให้เกิดความมั่นใจด้านความปลอดภัยของอาหาร โครงการนี้มีเป้าหมายที่จะจัดทำต้นแบบของระบบการตรวจสอบกลับได้บนฐานข้อมูลสำหรับผลิตภัณฑ์สัตว์ปีก

โครงการ C-5 : การสร้างความเข้มแข็งระบบการตรวจรับรองล่วงหน้าสำหรับผลิตภัณฑ์อาหารทะเลแปรรูปและการนำระบบ HACCP ไปปฏิบัติ (Strengthening of Pre-Certification System for Export Processed Fishery Products and HACCP Implementation)

ผลิตภัณฑ์อาหารทะเลมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของไทย อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนในการส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารทะเลไปยังประเทศญี่ปุ่นนั้นยังใช้เวลานานกว่าผลิตภัณฑ์ไปถึงตลาดจำหน่าย ซึ่งเป็นภาระอย่างมากสำหรับผู้นำเข้าสินค้าไปยังประเทศญี่ปุ่นทั้งด้านค่าใช้จ่ายและเวลาในการรอ กระทรวงสาธารณสุข แรงงานและสวัสดิการสังคมของญี่ปุ่น (MHLW) ได้จัดทำระบบการตรวจรับรองล่วงหน้าสำหรับอาหารแปรรูปนำเข้าเพื่อประกันความสม่ำเสมอของผลิตภัณฑ์ที่ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายสุขลักษณะอาหารของญี่ปุ่น (Food Sanitation Law) และทำให้วิธีการนำเข้ารวดเร็วและง่ายขึ้นสำหรับสินค้าที่ขึ้นทะเบียนไว้ ระบบการตรวจสอบรับรองล่วงหน้าในประเทศไทย จึงควรได้รับการปรับปรุงด้านความตระหนักในการให้ความสำคัญต่อขั้นตอนต่างๆ แรงจูงใจ

ของการนำระบบไปประยุกต์ใช้ยังมีน้อยและความรู้ด้าน HACCP ในอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์อาหารทะเลยังมีไม่เพียงพอ โครงการนี้มุ่งที่จะส่งเสริมการนำระบบการตรวจรับรองล่วงหน้าไปปฏิบัติใช้สำหรับผลิตภัณฑ์อาหารทะเลแปรรูป

โครงการ C-6 : การสร้างความเข้มแข็งและปรับปรุงระบบการควบคุมความเย็นในห่วงโซ่อาหารของกุ้งและการพัฒนาบุคลากร (Strengthening and Improvement of Cold Chain System of Shrimp and Human Resource Development)

กุ้งเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญชนิดหนึ่งของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม มีปัจจัยหลายประการที่มีผลกระทบทำให้คุณภาพสินค้าลดลง โดยเฉพาะด้านความปลอดภัยของอาหาร จากการเก็บเกี่ยวจนถึงปลายทางเพื่อจำหน่าย คือ อุณหภูมิระหว่างการขนส่ง เวลาที่ใช้ในการขนส่ง และอุณหภูมิที่ทำให้เย็น ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากกับคุณภาพของกุ้ง การเสื่อมสภาพของกุ้งและการปนเปื้อนของจุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดโรคนั้นก็พบได้ในบางครั้ง ซึ่งนำไปสู่การปฏิเสธของหน่วยงานประเทศนำเข้า โครงการนี้มุ่งสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาระบบการควบคุมความเย็นตลอดห่วงโซ่อาหารของผลิตภัณฑ์ประมงประเภทกุ้ง และการพัฒนาบุคลากร

โครงการ C-7 : การสร้างความเข้มแข็งและปรับปรุงระบบการควบคุมความเย็นในห่วงโซ่

อาหารของผลิตภัณฑ์สัตว์ปีกและการพัฒนาบุคลากร (Strengthening and Improvement of Cold Chain System of Poultry Product and Human Resource Development)

อุณหภูมิระหว่างการขนส่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดอย่างหนึ่งในเรื่องการรักษาความปลอดภัยและคุณภาพของผลิตภัณฑ์สัตว์ปีก อย่างไรก็ตาม การจัดการอุณหภูมิที่ไม่เหมาะสมก็ยังคงพบในการขนส่งผลิตภัณฑ์สัตว์ปีก ซึ่งก่อให้เกิดการเสื่อมคุณภาพของผลิตภัณฑ์และการปนเปื้อนของจุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดโรค โครงการนี้มุ่งสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาระบบการควบคุมความเย็นตลอดห่วงโซ่อาหารของผลิตภัณฑ์สัตว์ปีก และการพัฒนาบุคลากร

โครงการ C-8 : การปรับปรุงระบบภาชนะบรรจุสำหรับผลไม้และผัก (Improvement of Packaging Systems in Fruit and Vegetable)

ภาชนะบรรจุอาหารเป็นสิ่งสำคัญมากอย่างหนึ่งในเรื่องความปลอดภัยของอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผลไม้สดและผัก เนื่องจากมีคุณสมบัติเน่าเสียได้ง่าย อย่างไรก็ตาม ภาชนะบรรจุอาหารในประเทศไทยควรได้รับการปรับปรุงในด้าน (a) วัสดุของภาชนะบรรจุในแง่ของการป้องกันความเสียหาย (b) ผู้จัดหาวัสดุที่ใช้ยังมีน้อยและไม่มีความหลากหลาย (c) การวิจัยและพัฒนา (R&D) (d) องค์ความรู้ด้านภาชนะบรรจุที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของอาหาร โครงการนี้มุ่งที่จะพัฒนาและขยายผลของเทคโนโลยีภาชนะ

บรรจุที่เหมาะสมสำหรับสินค้าพวกผลไม้และผัก โดยการแนะนำระบบการให้คำปรึกษาทางด้าน ภาชนะบรรจุของญี่ปุ่น (Japan's Packaging Consultant System)

โครงการ C-9 : การปรับปรุงระบบภาชนะบรรจุสำหรับผลิตภัณฑ์อาหารทะเล (Improvement of Packaging Systems in Fishery Products)

ภาชนะบรรจุสำหรับผลิตภัณฑ์อาหารทะเลมีบทบาทที่สำคัญต่อการรักษาคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ อย่างไรก็ตาม ระบบภาชนะบรรจุในปัจจุบันยังมีความไม่เหมาะสมในด้านคุณภาพ การเคลื่อนย้ายราคา ฯลฯ โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงเทคโนโลยีภาชนะบรรจุสำหรับผลิตภัณฑ์อาหารทะเล จากแนวความคิดที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งของความปลอดภัยของอาหาร

โครงการ C-10 : การปรับปรุงระบบภาชนะบรรจุสำหรับผลิตภัณฑ์อาหารทะเล (Improvement of Packaging Systems in Fishery Products)

ภาชนะบรรจุของผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ มีบทบาทในเรื่องของความปลอดภัยและคุณภาพ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันระบบภาชนะบรรจุในประเทศไทยยังต้องการได้รับการปรับปรุงในด้าน (a) ผู้จัดหาวัสดุที่ใช้ยังมีน้อยและ

ไม่มีความหลากหลาย (b) การวิจัยและพัฒนา (R&D) (c) องค์ความรู้ด้านภาชนะบรรจุที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของอาหาร โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและขยายผลของเทคโนโลยีภาชนะบรรจุที่เหมาะสมสำหรับผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์

โครงการ C-11 : การปรับปรุงระบบการจัดการห่วงโซ่อุปทานสำหรับผลไม้และผัก : การขนย้ายหลังการเก็บเกี่ยว และการจัดการระบบควบคุมความเย็นในห่วงโซ่อาหาร (Improvement and Supply Chain Management for Fruit and Vegetables: Post Harvest Handling and Cold Chain Management)

ผักและผลไม้มีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของไทย อย่างไรก็ตาม คุณสมบัติที่เน่าเสียได้ และคุณสมบัติของสินค้ามีความหลากหลาย ทำให้ยากต่อการคงสภาพในด้านคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร การสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยว (ปริมาณและคุณภาพ) ของผลไม้และผักได้ถูกรายงานว่ามีความสำคัญ การจัดการอุณหภูมิที่ไม่เหมาะสม การเคลื่อนย้ายหลังการเก็บเกี่ยวที่ไม่ถูกต้องยังคงพบเห็นอยู่ทั่วไป นำไปสู่ผลกระทบด้านลบของความปลอดภัยของอาหาร โครงการนี้มุ่งที่จะพัฒนาและขยายผลเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยวที่ใช้ปฏิบัติได้ เพื่อปรับปรุงการจัดการห่วงโซ่อุปทานของผลไม้และผัก

Research.....
Report.....

สหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่น

โดย เอกสิทธิ์ หนูนรักดี*

ความเป็นมาและพัฒนาการ

สหกรณ์แห่งแรกๆ ของโลกกำเนิดขึ้นที่ยุโรปในปลายศตวรรษที่ 18 จากการรวมกลุ่มกันของผู้ใช้แรงงานที่อพยพเข้ามาทำงานในเมือง โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่ม ที่มีอำนาจต่อรอน้อยในสังคมขณะนั้น เช่น ผู้ใช้แรงงาน ผู้บริโภค และเกษตรกร ญี่ปุ่นได้มีการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆ มาตั้งแต่สมัยเมจิ จนกระทั่งถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลในยุคนั้นเริ่มให้การสนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันและใช้เป็นฐานทรัพยากร โดยให้ความสำคัญกับหน้าที่หลัก 4 ประการคือ สินเชื่อ การตลาด การจัดซื้อ และการจัดการ และหน้าที่ทั้ง 4 ประการนี้ได้กลายมาเป็นการบริการพื้นฐานของสหกรณ์การเกษตรแก่สมาชิกในเวลาต่อมา

สหกรณ์การเกษตรสมัยใหม่ของญี่ปุ่นเริ่มก่อตั้งในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โดยมีพัฒนาการมาจากองค์กรการเกษตร เช่น สหภาพกลุ่มผลประโยชน์สำหรับเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง (The Farmer's Unions: nomin kumiai : 1920) โดยมีเป้าหมายที่การปฏิรูปที่ดินก่อนจะมาถึงจุดเปลี่ยนในปี 1938 รัฐบาลญี่ปุ่นต้องการใช้ประโยชน์จากสหกรณ์เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมประชาชนในช่วงสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับจีน และในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลญี่ปุ่นได้รวมสหกรณ์และองค์กรการเกษตรอื่นๆ เช่น สมาคมเกษตร (Agricultural Association), สมาคมผู้เพาะพันธุ์สัตว์ (Stock-breeder Association) เข้าด้วยกัน องค์กรต่างๆ ที่ถูกรัฐนำมาารวมกัน เรียกว่า Agricultural

* ผู้ช่วยวิจัยประจำโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

Associations ซึ่งเป็นเครือข่ายขององค์กร การเกษตรระดับประเทศที่ถูกก่อตั้งขึ้นเพื่อรองรับ ความต้องการทางเศรษฐกิจของประเทศในช่วง สงคราม เป็นองค์กรตามกฎหมายเพื่อดำเนิน นโยบายของรัฐ โดยสมาชิกของสมาคมเกษตรกร ที่จัดตั้งขึ้นมาไม่มีสิทธิทางการเมืองที่จะเข้าร่วม หรือแม้กระทั่งลาออกจากสมาคม จนกระทั่งมีการ จัดตั้งสหกรณ์การเกษตร (nokyo) ในปี 1947 ในช่วงของการปฏิรูปที่ดิน ภายใต้กฎหมาย The Agricultural Cooperative Society Law ที่ ออกมาบังคับใช้ในปีเดียวกัน โดยได้รับการสนับสนุน จากรัฐบาลทั้งทางด้านการเงินและการจัดการ สหกรณ์การเกษตรที่จัดตั้งขึ้นมาก็ยังอยู่ภายใต้การ กำกับของ SCAP (Supreme Commander, Allied Powers) จากนั้นในปี 1954 ได้มีการทบทวนกฎหมาย นี้อีกครั้ง และได้มีการจัดตั้ง Central Union of Agricultural Cooperatives (JA-Zenchu) ขึ้นเพื่อ เป็นองค์กรที่ให้คำแนะนำและร่วมมือกับสหกรณ์ การเกษตรในระดับชาติ พร้อมกันนั้นได้มีการจัดตั้ง Prefectural Central Unions of Agricultural Cooperatives และ The Primary Agricultural Cooperatives ในระดับจังหวัดและระดับอำเภอด้วย สหกรณ์การเกษตรได้รับการสนับสนุนและได้รับ สิทธิพิเศษอย่างมากจากรัฐบาล เนื่องจากเป็น เครื่องมือชนิดหนึ่งในการดำเนินนโยบายของรัฐ ดังนั้นสหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่นจึงไม่ได้เกิดขึ้น จากการรวมตัวกันตามธรรมชาติของเกษตรกร เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มตามหลักการ ของสหกรณ์ทั่วไป แต่เกิดขึ้นจากการผลักดันของ รัฐบาลในฐานะเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบาย อย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในระหว่างปี 1948-1949 ซึ่งมีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรแทบจะทุกอำเภอ ในปัจจุบันนี้มีสหกรณ์การเกษตรทั่วประเทศกว่า 1,500 แห่ง มีสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกว่า 9 ล้านคน จากจำนวนสมาชิกสหกรณ์ทุกประเภท

ในญี่ปุ่นรวม 30 ล้านคน โดยมีกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมงเป็นผู้รับผิดชอบดูแลและให้ คำแนะนำ

การที่รัฐบาลเข้ามามีบทบาทอย่างสูงใน กิจการของสหกรณ์การเกษตร เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สหกรณ์การเกษตรเติบโตขึ้นอย่างแข็งแกร่ง และเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างความมั่นคงให้เศรษฐกิจ ของญี่ปุ่น การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร ญี่ปุ่นจำนวนมากมีความเกี่ยวข้อง ได้รับการ สนับสนุนและการปกป้องอย่างมากจากรัฐบาล ทั้ง จากกระทรวงเกษตรฯ และจากกระทรวงการคลัง ตัวอย่างเช่นสหกรณ์การเกษตรได้รับประโยชน์ จากกฎหมาย Food Control Law ทำให้สามารถ ผูกขาดการค้าข้าว ฝ้าย และเครื่องมือทำการเกษตร ในขณะเดียวกัน ธุรกิจธนาคารและประกันภัยของ สหกรณ์การเกษตรก็ได้รับการปกป้องอย่างสูงเช่น กัน ด้วยการกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าอัตรา ตลาด การกีดกันไม่ให้มีผู้ประกอบการรายใหม่เข้า มาในตลาดการเงินการธนาคารของญี่ปุ่น นอกจากนี้ ธนาคารของสหกรณ์การเกษตรได้รับสิทธิพิเศษ ในการจัดตั้งสาขาได้ง่ายกว่าธนาคารพาณิชย์ทั่วไป ด้วย และกระทรวงการคลังยังอนุญาตให้ธนาคาร ของสหกรณ์การเกษตรสามารถหาผลกำไรด้วย การปล่อยกู้ระหว่างธนาคารด้วยอัตราดอกเบี้ย ที่สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยของธนาคารพาณิชย์ทั่วไป ในธุรกิจประกัน สหกรณ์การเกษตรมีอิสระในการ เก็บค่า premiums มากกว่าบริษัทประกันทั่วไป ดังนั้น แม้ว่าธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรจะได้รับการ บริหารจัดการโดยตัวแทนเกษตรกร ซึ่งทำ หน้าที่เสมือนนักการเมืองมากกว่านักธุรกิจแต่ก็ สามารถดำเนินกิจการไปได้ด้วยดี นอกจากนี้ การ ที่สหกรณ์การเกษตรขยายธุรกิจครอบคลุมเกือบ จะทุกธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน และเครือข่ายเกษตรกรทั่วประเทศ ทำให้ยากที่ บริษัทเอกชนจะทำการแข่งขันด้วยได้

อย่างไรก็ดี ความแข็งแกร่งของสหกรณ์การเกษตรเริ่มถดถอยลงนับแต่กลางทศวรรษที่ 90 เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศให้มีความสามารถในการแข่งขันได้มากขึ้น ด้วยการแก้ไขกฎระเบียบต่างๆ ทั้งในภาคการเงิน ภาคบริการ และภาคเกษตร ทำให้สหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่นต้องทำการปรับตัวการความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าว

ประเภทและกิจกรรมของสหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่นสามารถแบ่งได้กว้างๆ เป็น 2 ประเภทคือ

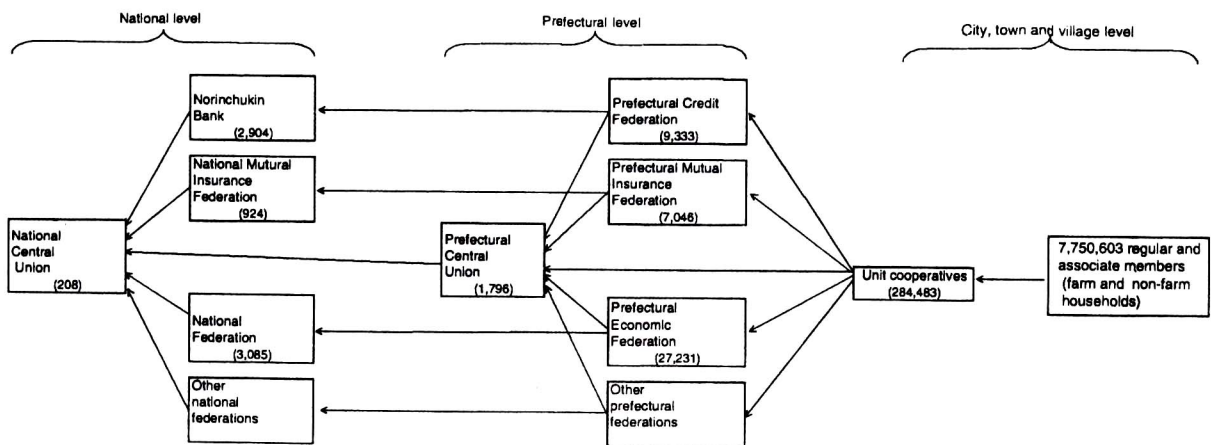
1. แบ่งตามวัตถุประสงค์ คือ สหกรณ์การเกษตรแบบมีหลายวัตถุประสงค์ และสหกรณ์การเกษตรแบบมีวัตถุประสงค์เดียว สหกรณ์การเกษตรแบบมีหลายวัตถุประสงค์คือ สหกรณ์การเกษตรที่ดำเนินธุรกิจหลากหลาย เช่น สินเชื่อ การตลาด การจัดซื้อ และบริการให้ความช่วยเหลือต่างๆ แก่สมาชิกในท้องถิ่น ส่วนสหกรณ์การเกษตรแบบมีวัตถุประสงค์

เดียวคือ สหกรณ์การเกษตรของเกษตรกรที่มาจากภาคเกษตรเฉพาะทาง เช่น ชาวสวนผลไม้ เกษตรกรผู้ประกอบอาชีพฟาร์มโคนม เป็นต้น โดยสหกรณ์ประเภทนี้มักจะมีหน้าที่หลักทางด้านการทำตลาดให้แก่เกษตรกร และดูแลจัดการเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. แบ่งตามการลงทุน คือ สหกรณ์การเกษตรที่มีหุ้น และสหกรณ์การเกษตรที่ไม่มีหุ้น สหกรณ์การเกษตรแบบมีหุ้น คือ สหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจโดยรับการลงทุนจากสมาชิกสหกรณ์ในลักษณะนี้สามารถดำเนินธุรกิจได้ทุกรูปแบบตามที่ระบุไว้ในกฎหมายสหกรณ์การเกษตร ส่วนสหกรณ์แบบไม่มีหุ้นจะดำเนินงานของสหกรณ์โดยการคิดค่าธรรมเนียมในการดำเนินงานจากสมาชิก และไม่สามารถทำการรับฝากเงินหรือบริการให้ความช่วยเหลือสมาชิกได้

การจัดองค์กรของสหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่น สหกรณ์การเกษตรแบ่งการจัดองค์กรเป็น 3 ระดับ คือ (แผนภูมิที่ 1)

แผนภูมิที่ 1 การจัดองค์กรของสหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่น

ที่มา : Pacific Economic Papers
http://www.eaber.org/intranet/documents/40/407/AJRC_Godo_01.pdf

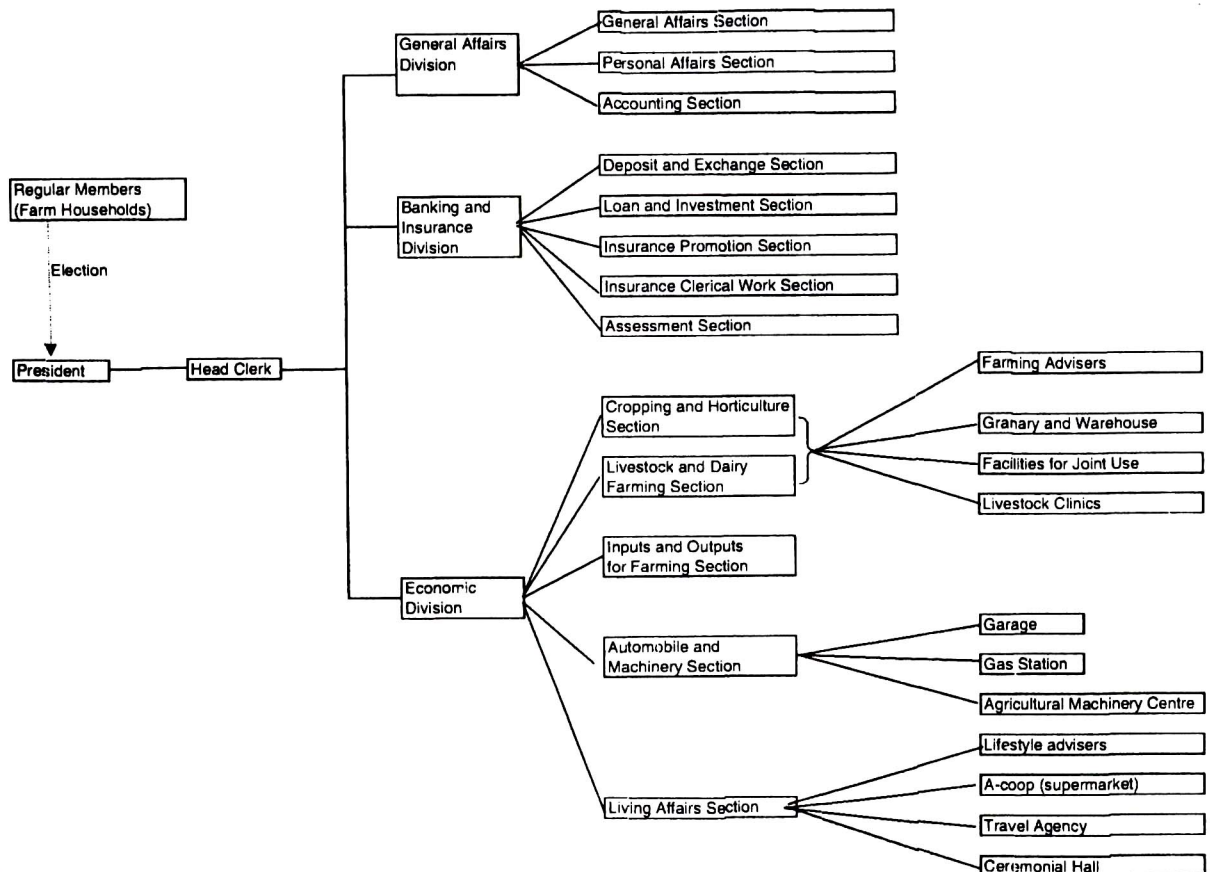
1. unit cooperatives
2. สหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด
3. สหกรณ์การเกษตรระดับชาติ

unit cooperatives ในหมู่บ้าน เมือง หรือเขต ถือเป็นระดับแรก ซึ่งจะเป็นผู้ติดต่อโดยตรงกับ ครอบครัวเกษตรกร และ unit cooperatives จะมีอำนาจในการตัดสินใจของตนเอง โดยทั่วไปเกษตรกรมักจะเป็นสมาชิกสามัญของ unit cooperatives ทั้งหมด แม้แต่ผู้ที่ไม่ได้เป็นเกษตรกรก็สามารถเข้าร่วมในฐานะสมาชิกร่วมได้ ทั้งสมาชิกสามัญและสมาชิกร่วมสามารถใช้บริการของ unit cooperatives

ได้ทั้งหมด เพียงแต่ว่าสมาชิกสามัญเท่านั้น จึงจะมีสิทธิลงคะแนนเสียงในการประชุมและประธานของ unit cooperatives จะถูกเลือกมาจากเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิกสามัญ ผู้ที่จะได้รับเลือกจึงต้องดำเนินนโยบายเป็นประโยชน์กับเกษตรกรส่วนใหญ่ ดังนั้นผู้ที่เป็ประธานของ unit cooperatives จึงเปรียบได้กับผู้นำเกษตรกรที่มีภาพลักษณ์ของนักการเมืองมากกว่าภาพลักษณ์ของเกษตรกร

การให้บริการของ unit cooperatives นั้นครอบคลุมการค้าสินค้าและบริการเกือบทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำวัน (แผนภูมิที่ 2)

แผนภูมิที่ 2 รูปแบบองค์กรของ unit cooperative

ที่มา : Pacific Economic Papers
(http://www.eaber.org/intranet/documents/40/407/AJRC_Godo_01.pdf)

สหกรณ์การเกษตรในระดับจังหวัด และในระดับชาติ ให้บริการแก่สมาชิกเกือบจะเหมือนกับ unit cooperatives โดยในระดับจังหวัดจะอยู่ภายใต้การดูแลของ The Prefecture Central Union และในระดับชาติจะอยู่ภายใต้การดูแลของ The National Central Union ซึ่ง The National Central Union นี้เองที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองของสหกรณ์การเกษตรในการสร้างนโยบายทางการเมือง The National Central Union จะเป็นผู้ประสานระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ด้วยการหารือกับเกษตรกร การเจรจาต่อรองกับนักการเมือง การจัดการรวมกลุ่มแสดงพลังเกษตรกร และการให้ความร่วมมือในการกำหนดนโยบายของกระทรวงเกษตร ป่าไม้และประมง

ธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรแบ่งกว้างๆ ได้ 5 ประเภทคือ

1. จัดจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร
2. จัดหาปัจจัยทางการเกษตร
3. ธนาคาร
4. ประกันภัย
5. ค้าปลีก

การจัดจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรเป็นการให้บริการหลักของ unit cooperatives โดยการรวบรวมผลผลิตจากสมาชิกเพื่อจัดจำหน่ายไปยังตลาดหรือผู้ค้าอื่นๆ โดยส่วนใหญ่จะผ่านไปยังสหกรณ์ระดับจังหวัดและสหกรณ์ระดับชาติต่อไป ด้วยการสนับสนุนอย่างมากของรัฐบาลผ่านทางกฎหมายและกลไกต่างๆ ทำให้การจัดจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรของสหกรณ์การเกษตรมีส่วนแบ่งทางการตลาดเฉลี่ยกว่า 50% มาโดยตลอดนับแต่ทศวรรษที่ 60 แม้ว่าในปัจจุบันผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตรขนาดใหญ่จะพึ่งพิงสหกรณ์การ

เกษตรน้อยลง แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ซึ่งยังเป็นผู้ประกอบอาชีพการเกษตรขนาดเล็กและไม่มีประสิทธิภาพในการผลิตยังคงต้องพึ่งพิงสหกรณ์การเกษตรในการจัดจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรอยู่ เนื่องจากเกษตรกรเกือบทั้งหมดมีรายได้หลักจากการจ้างงานนอกภาคเกษตร จึงพอใจที่จะให้สหกรณ์การเกษตรทำการตลาดให้แทนที่จะดำเนินการเอง

นอกจากการจัดจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรให้แก่เกษตรกรแล้ว สหกรณ์การเกษตรยังทำการจัดหาปัจจัยทางการเกษตรให้แก่เกษตรกรด้วย เช่น ปุ๋ย สารเคมี เมล็ดพันธุ์พืช เครื่องมืออุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกในทางเกษตรอื่นๆ เช่น โรงอบ หรือโกดังเก็บผลิตผลทางการเกษตร เป็นต้น ซึ่งในการจัดหาปัจจัยทางการเกษตรนี้ สหกรณ์การเกษตรก็เป็นผู้ครองตลาดส่วนใหญ่เช่นกัน ด้วยเหตุผลเช่นเดียวกับการจัดจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร คือ การสนับสนุนของภาครัฐผ่านกระบวนการทางกฎหมาย

สำหรับธุรกิจธนาคารของสหกรณ์การเกษตรมีกลุ่มเป้าหมายคือ บุคคลทั่วไป โดยมีวิธีการดำเนินธุรกิจที่เรียบง่าย ด้วยการนำเงินฝากจากประชาชนทั่วไปมาปล่อยกู้ด้วยดอกเบี้ยที่สูงกว่าให้แก่กลุ่มสหกรณ์ที่อยู่เหนือขึ้นไป รวมถึงการลงทุนในตลาดหุ้นและการซื้อพันธบัตร ธุรกิจธนาคารของสหกรณ์การเกษตรนี้ดำเนินไปได้ด้วยดีและมีเสถียรภาพ จนกระทั่งถึงกลางทศวรรษที่ 90 ส่วนแบ่งทางการตลาดของธนาคารของสหกรณ์การเกษตรจึงลดน้อยลงอย่างรวดเร็วเนื่องจากการผ่อนคลายกฎระเบียบทางการเงินของกระทรวงการคลัง ทำให้มีการแข่งขันในภาคการเงินการธนาคารสูงขึ้น

ธุรกิจประกันของสหกรณ์การเกษตรก็มีเป้าหมายที่บุคคลทั่วไปเช่นเดียวกับธุรกิจธนาคาร และมีส่วนแบ่งการตลาดสูงเกิน 50% มาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังปี 1975 เป็นต้นมา ยอดเงินในธุรกิจประกันเพิ่มขึ้นจาก 10,239 พันล้านบาท ขึ้นมาถึง 122,677 พันล้านบาท ในปี 1998 แม้ว่าส่วนแบ่งทางการตลาดจะเริ่มลดน้อยลงหลังจากปี 1992 ก็ตาม

ธุรกิจค้ำปลิกของสหกรณ์การเกษตรได้รับการดำเนินการด้วยการเปิดซูเปอร์มาร์เก็ตเช่นเดียวกับบริษัทค้ำปลิกอื่นๆ ภายใต้ชื่อ A-coops โดยจำหน่ายให้กับทั้งผู้ที่เป็นสมาชิกและมีได้เป็นสมาชิก ธุรกิจค้ำปลิกของสหกรณ์การเกษตรนี้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐค่อนข้างน้อยจนอาจกล่าวได้ว่าธุรกิจค้ำปลิกนี้ เป็นธุรกิจที่มีความเท่าเทียมกับบริษัทอื่นๆ ในตลาดมากที่สุด และส่วนแบ่งทางการตลาดก็ต่ำมากด้วยเช่นกัน นี่อาจจะเป็นหลักฐานชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรไม่อาจแข่งขันได้โดยปราศจากการให้ความสนับสนุนของรัฐบาล

ความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายในทศวรรษ 90

ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การแก้ไขกฎระเบียบ และการเปิดเสรีทางการค้าทำให้ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของสหกรณ์การเกษตรเริ่มลดน้อยลงนับจากกลางทศวรรษ 90 ผลกำไรจากธุรกิจธนาคารและประกันภัยได้รับผลกระทบอย่างมากจากการเปิดเสรีภาคการเงินของรัฐบาล ทำให้สหกรณ์การเกษตรที่ได้พยายามปรับตัวมาแล้วในระดับหนึ่งด้วยการลดจำนวนพนักงานและการรวมบริษัทในเครือเข้าด้วยกัน ยังไม่สามารถรับมือ

กับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการเปิดเสรีทางการค้าที่จะทวีความเข้มข้นมากขึ้นในอนาคต จะเป็นแรงผลักดันสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้สหกรณ์การเกษตรจำเป็นต้องดำเนินการปรับตัวมากกว่านี้อีก สหกรณ์การเกษตรต้องเผชิญปัญหาสำคัญทั้งในภาคการเมือง ภาคธุรกิจและภาคเกษตรเอง ในภาคการเมือง ปัญหาสำคัญคือ สหกรณ์การเกษตรจะทำการปรับตัวอย่างไรภายใต้อำนาจต่อรองทางการเมืองที่ลดน้อยลง ขณะที่ ในภาคธุรกิจปัญหาสำคัญคือ การขาดประสิทธิภาพในการแข่งขัน เนื่องจากการได้รับการปกป้องจากรัฐมายาวนาน และองค์กรมีขนาดใหญ่ทำให้ปรับตัวได้ยากและเชื่องช้า ส่วนในภาคเกษตร แม้ว่าในภาคนี้จะมีปัจจัยบวก คือ อำนาจทางการตลาดและมูลค่ารวมของทรัพย์สินทั้งหมดที่มีจำนวนมาก แต่ก็มีปัจจัยลบที่สำคัญคือภาคนี้กำลังถูกท้าทายจากนโยบายเปิดเสรีทางการค้าแบบทวีภาคีกับประเทศเกษตรกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นคู่แข่งกับภาคเกษตรของญี่ปุ่นโดยตรง เช่น เม็กซิโกและไทย เป็นต้น แนวโน้มที่น่าจะเป็นไปได้ของสหกรณ์การเกษตรในการจัดการกับปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ก็คือ สหกรณ์การเกษตรจะต้องปรับตัวให้เป็องค์กรทางธุรกิจมืออาชีพที่สามารถแข่งขันได้อย่างแท้จริง และพยายามทำให้กระบวนการการเปิดเสรีทางการค้าเป็นไปอย่างช้าที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

สรุป

สหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่นเกิดขึ้นจากการสนับสนุนของรัฐเพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายของรัฐ ดังนั้น นอกจากสิทธิพิเศษ

และการสนับสนุนอย่างดีจากรัฐแล้ว สหกรณ์การเกษตรยังมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับภาคการเมืองของญี่ปุ่นด้วย ทั้งในด้านการผลักดันนโยบายที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรและในด้านการเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎร แต่ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นนี้ก็ทำให้สหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่นอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของญี่ปุ่นด้วยเช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองญี่ปุ่นมักจะส่งผลกระทบต่อสหกรณ์การเกษตรอย่างมาก โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเปิดเสรีทางการค้า เนื่องจากสหกรณ์การเกษตรทำธุรกิจหลากหลาย และไม่มี

ประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ดังนั้นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสหกรณ์การเกษตรจึงรุนแรงและกว้างขวาง

ข้อสังเกตต่อสถานะของสหกรณ์การเกษตรขณะนี้คือ สหกรณ์การเกษตรอาจจะไม่สามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนของภาคเกษตรได้อีก เพราะผลประโยชน์ของสหกรณ์การเกษตรและเกษตรกรในปัจจุบันและอนาคตอาจจะไม่ใช่ผลประโยชน์ร่วมกันอีกต่อไป เนื่องจากเกษตรกรมีทางเลือก และสามารถปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้มากกว่าสหกรณ์การเกษตรที่พึ่งพิงอยู่กับรัฐมาโดยตลอด

เอกสารประกอบการเขียน

1. "The Role of Agricultural Cooperatives in Establishing and Maintaining a Functional Agribusiness Statistics and Information System". (http://www.fao.org/documents/show_cdr.asp?url_file=/docrep/004/ab992e/ab992e08.htm)
2. Aurelia George Mulgan. *The Politics of Agriculture in Japan*. London:Routledge. 2000
3. Daman Prakash. "Development of Agricultural Cooperatives: Relevance of Japanese Experiences to Developing Countries" (http://www.wisc.edu/uwcc/info/intl/daman_japan.pdf)
4. Karen Zimelman. "History of Cooperatives" (<http://www.cooplif.com/coophist.htm>)
5. Mark Klinedisnt and Hitomi Sato. "The Japanese Cooperative Sector". *Journal of Economic Issues*. Jun 1994, Vol.28 Issue 2.
6. Minoru Matsui. "Agricultural Cooperatives System in Japan".
7. Shiro Futagami. "Perfomance of Agriculrutal Cooperatives in Japan"
8. Yoshihisa Godo. "The Changing Economic Performance and Political Significance of Japans Agricultural Cooperatives." (http://www.eaber.org/intranet/documents/40/407/AJRC_Godo_01.pdf)
9. <http://reference.allrefer.com/country-guide-study/japan/japan224.html>
10. http://www.aardo.org/workshop_seminar/25threcasemina/25expert1abe.htm
11. <http://www.rirdc.gov.au/pub/shortreps/anu36a.html>

Article.....

ประสบการณ์การทำงานวิจัย ของข้าพเจ้า

โดย สุวรรณีย์ เนียมโย*

“สวัสดิ์คะ กรมป่าไม้ไปไหนคะ ดิฉันโทรจากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คะ คือ ดิฉันเป็นผู้ช่วยวิจัย....”

นี่เป็นประสบการณ์การทำงานวิจัยของจริงครั้งแรกของฉันในฐานะผู้ช่วยวิจัย หลังจากที่เคยจำเรียนวิชาวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ภาค ทฤษฎีในห้องเรียนมาแล้ว 1 ภาคเรียน ในตอนนั้นฉันยังมองไม่เห็น ลักษณะที่แท้จริงของการทำงานวิจัยว่าเป็นอย่างไร การเป็นผู้ช่วยวิจัย ในครั้งนี้จึงนับว่าเป็นประสบการณ์การทำงานวิจัยโดยตรงที่น่าประทับใจ อย่างยิ่ง และยังได้จุดประกายความต้องการในการเรียนรู้ พบเห็นสิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่น่าที่เดียว

งานวิจัยชิ้นแรกของฉันในฐานะผู้ช่วยวิจัยก็คือ “Comparative Studies of Nordic and Japanese ODA in Thailand : The Case Study of Environmental Preservation” ซึ่งฟังชื่อครั้งแรกแล้วก็ รู้สึกถึงความยากลำบากในการทำวิจัยได้ เพราะนอกจากจะต้องรู้ที่มาที่ไปและจุดประสงค์ของ ODA (Official Development Assistance = ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ) ของทั้งญี่ปุ่นและประเทศในกลุ่มนอร์ดิก (เดนมาร์ก นอร์เวย์ สวีเดน และฟินแลนด์) แล้ว ยังจะต้องเลือกโครงการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของ ทั้งสองประเทศมาเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่าง อีกด้วย อย่างไรก็ตามประเด็นนี้ไม่เป็นปัญหามากนัก เนื่องจากนักวิจัย มักจะมีความรู้หรือความสนใจในเรื่องที่ตนต้องการทำงานวิจัยอยู่แล้ว ผู้ช่วยวิจัยจึงได้รับการชี้แนะ และได้รับคำอธิบายที่พอจะเป็นแนวทาง หรือข้อมูลเบื้องต้นจากนักวิจัยได้โดยตรง นอกจากนี้นักวิจัยจะมี กระบวนการการทำงานวิจัยในแต่ละขั้นตอนเตรียมพร้อมไว้อยู่แล้ว

* ผู้ช่วยวิจัย โครงการวิจัยเรื่อง “Comparative Studies of Nordic and Japanese ODA in Thailand : The Case Study of Environmental Preservation” ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก Nordic Institute of Asian Studies and Stockholm School of Asian Studies และผู้ช่วยผู้ประสานงาน โครงการ Japan Watch ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก สกว.

หน้าที่ของผู้ช่วยวิจัยมือใหม่ก็คือ พยายามเรียนรู้ วิธีคิด กระบวนการและขั้นตอนของการทำงาน วิจัยให้ได้มากที่สุดเท่าที่นั้น

นอกจากนั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่เราได้ เรียนรู้และเป็นประสบการณ์ล้ำค่าจากการทำงาน ในครั้งนี้ก็คือ การที่ผู้วิจัยได้คอยกระตุ้นให้คิดและ รู้จักตั้งคำถามอยู่ตลอดเวลา เพราะการทำงาน วิจัยที่ดีนั้น ทีมผู้วิจัยซึ่งประกอบไปด้วย ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย จะต้องเรียนรู้ สังเกต และพยายาม แลกเปลี่ยนทัศนคติกันให้มากที่สุด เพื่อให้เกิดความ เข้าใจในประเด็นที่กำลังศึกษาอยู่ และสามารถทำให้ เรามองเห็นหรือตระหนักในแง่มุมต่างๆ ของเรื่อง ที่กำลังศึกษานั้นให้ได้มากที่สุด ซึ่งในท้ายที่สุด จะนำไปสู่การวิเคราะห์งานวิจัยที่มีน้ำหนัก รอบด้าน และสมเหตุสมผล

สำหรับกระบวนการในการทำงานวิจัยนั้น ใน ขั้นแรกมักเป็นการหาข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับ งานวิจัย โดยสำรวจจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง เช่น ห้องสมุด หรืออินเทอร์เน็ต ซึ่งในปัจจุบัน ข้อมูล จากแหล่งนี้สามารถนำมาใช้อ้างอิงทางวิชาการได้ โดยต้องอ้างที่มาของข้อมูลในหน้าอินเทอร์เน็ตนั้นๆ สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยที่ศึกษานโยบายของ ประเทศญี่ปุ่นและกลุ่มประเทศนอร์ดิก ดังนั้น ลักษณะของเอกสารชิ้นต้น เช่น สุนทรพจน์ของผู้ว่า หรือเอกสารที่พิมพ์โดยหน่วยงานของรัฐบาล กระทรวงที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการ (official) จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการศึกษา ซึ่งในกรณี ของกลุ่มประเทศนอร์ดิกนั้น เนื่องจากกลุ่มประเทศ นอร์ดิกประกอบด้วยหลายประเทศ แต่การศึกษา วิจัยในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องการการ ศึกษาด้านลึก ซึ่งไม่สามารถใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากได้ เราจึงไม่สามารถศึกษากระบวนการให้ ODA ของทุกประเทศในกลุ่มนอร์ดิกได้ และเนื่องจาก เดนมาร์กเป็นประเทศในกลุ่มนอร์ดิกที่ให้ ODA แก่ ประเทศไทยมากที่สุด ดังนั้น เดนมาร์กจึงเป็น ประเทศที่ถูกเลือกในการศึกษาครั้งนี้เพื่อเปรียบ

เทียบกับกระบวนการให้ ODA ของญี่ปุ่น

นอกจากการใช้ข้อมูลด้านเอกสารแล้ว เพื่อให้การทำงานวิจัยมีคุณภาพและใกล้เคียงกับข้อเท็จจริงมากที่สุด การลงพื้นที่และการสัมภาษณ์ นับเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ เนื่องจากข้อมูล เอกสารอาจสะท้อนความเป็นจริงของปัญหาได้ ไม่ทั้งหมด การลงพื้นที่และการสัมภาษณ์จะช่วยให้ งานวิจัยมีน้ำหนัก น่าเชื่อถือ และได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ถูกต้องยิ่งขึ้น

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ในระหว่างการลงพื้นที่ และการสัมภาษณ์ เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานในโครงการ ที่ทั้งญี่ปุ่นและเดนมาร์กให้ความช่วยเหลือสามารถ ให้ข้อมูลกับเราได้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ ทำให้เรา ทราบถึงต้นตอของเรื่องราวหรือปัญหาที่เกิดขึ้น จริงในพื้นที่ได้ ซึ่งเราไม่สามารถหาข้อมูลดังกล่าว จากเอกสารที่ออกโดยหน่วยงานราชการ แต่ก่อน ที่จะไปถึงขั้นตอนการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์นั้น เราต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่า หน่วยงานราชการใด บ้างที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่ญี่ปุ่นและเดนมาร์ก ให้ความช่วยเหลือ จากนั้นก็ติดต่อไปยังหน่วยงาน นั้นเพื่อเสาะหาผู้ปฏิบัติงานในโครงการที่เราต้องการ ความยากลำบากอาจเกิดขึ้นได้หากโครงการนั้นได้ สิ้นสุดไปเป็นเวลาหลายปีแล้ว เพราะอาจจะส่งผล ถึงการตามตัวบุคคลที่เราต้องการสัมภาษณ์ได้ ยากขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในปัจจุบันหน่วย งานราชการได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลให้มีหน้า ที่บริการข้อมูลกับประชาชนอย่างโปร่งใสมากขึ้น ดังนั้น การติดต่อบุคคลต่างๆที่เกี่ยวข้องก็ยังคงเป็น เรื่องที่ยังพอทำได้อยู่

กระนั้นก็ดี การติดต่อกับหน่วยงานราชการ นั้น เราอาจต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ เนื่องจากระบบราชการมีแบบแผนสำหรับการติดต่อ การให้ข้อมูล และการให้สัมภาษณ์กับหน่วยงานหรือ บุคคลภายนอกอย่างเป็นทางการ การที่เราโทรศัพท์ ติดต่อเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ เราต้องส่ง จดหมายขอข้อมูลหรือขออนุญาตสัมภาษณ์ไปยัง

หน่วยงานราชการนั้นเสียก่อน สิ่งที่ต้องส่งไปพร้อมกับจดหมายก็คือ proposal งานวิจัย คำถามสำหรับสัมภาษณ์ และตารางการเดินทางในกรณีที่ต้องเดินทางไปสัมภาษณ์ในต่างจังหวัดซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องแจ้งวันและเวลาที่แน่นอนในการเดินทางแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้รับรู้ก่อนล่วงหน้า

ประสบการณ์การทำงานวิจัยในลักษณะการสัมภาษณ์ และการลงพื้นที่ในต่างจังหวัดในงานวิจัยชั้นนี้เป็นไปแบบเชิงรุก ลุย และตื่นตัวในทุกๆ วันของการสัมภาษณ์ เริ่มจากเราเลือกโครงการที่ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอีสาน ซึ่งมีศูนย์ส่งเสริมการปลูกป่าตั้งอยู่ใน 4 จังหวัด คือ นครราชสีมา อุตรดิตถ์ มหาสารคามและยโสธร ส่วนโครงการที่เด่นมาร์กให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งแวดล้อมมีอยู่ 2 แห่งคือ ภูเก็ตและสงขลา แผนการเดินทางเราก็คือ อาทิตย์แรกของเดือนมีนาคม เริ่มเดินทางจากกรุงเทพ-นครราชสีมา-อุตรดิตถ์-มหาสารคาม-ยโสธร เป็นเวลา 5 วัน อาทิตย์ที่สองเป็นช่วงเตรียมตัวสำหรับเดินทางลงสู่ภาคใต้ จากนั้นในอาทิตย์ที่สามเราจึงเริ่มเดินทางจากกรุงเทพไปยังจังหวัดภูเก็ตและสงขลา

การเดินทางไปยังจังหวัดทางภาคอีสานถึง 4 จังหวัดจำเป็นต้องเดินทางโดยรถตู้ซึ่งสามารถขนสัมภาระและแวะได้ทุกจุดที่เราต้องการ ที่สำคัญเวลาส่วนใหญ่จะหมดไปกับการเดินทางดังนั้นจึงต้องคำนวณระยะทางให้พอดีกับเวลานัดสัมภาษณ์ การเดินทางข้ามจังหวัดเป็นระยะเวลา 5 วันติดต่อกันอาจทำให้ฉันรู้สึกอ่อนเพลียบ้าง เนื่องจากเรื่องราวจากการเดินทางในลักษณะนี้มานาน แต่ก็ไม่เป็นปัญหาสำหรับผู้ที่รักการเดินทางแบบฉันมากนัก

ผู้อ่านบางท่านอาจตั้งคำถามว่า ทำไมจึงต้องสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่จากทั้ง 4 ศูนย์ฯ ในเมื่อศูนย์ทั้ง 4 แห่งก็เป็นศูนย์ส่งเสริมการปลูกป่าเหมือนกัน การเลือกเพียง 1 หรือ 2 แห่งก็น่าจะได้ข้อมูลเพียงพอแล้ว คำตอบของคำถามนี้ก็คือ งานวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการศึกษาด้านลึก จึงมีกลุ่มตัวอย่าง

น้อย ดังนั้นสิ่งที่เราทำได้ก็คือพยายามใช้กลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องให้ได้มากที่สุด เพื่อที่จะสามารถตรวจสอบ (cross check) ได้ว่าคำถามเดียวกันที่เราถามเจ้าหน้าที่ในแต่ละศูนย์ฯนั้นตอบตรงกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งการที่เรามีกลุ่มตัวอย่างครอบคลุมเท่าไรก็สามารถทำให้การวิเคราะห์ของเรามีความถูกต้องและน่าเชื่อถือมากขึ้นเท่านั้น

สำหรับปัญหาที่พบในระหว่างการสัมภาษณ์ก็คือ ผู้ให้สัมภาษณ์อาจตอบไม่ตรงคำถาม พยายามเบี่ยงเบนประเด็น หรืออาจมีปฏิกิริยาตอบโต้ อย่างแข็งกร้าวหากพบกับคำถามที่อ่อนไหวได้ง่าย (sensitive) ดังนั้น การแก้ปัญหาในสถานการณ์ดังกล่าวก็คือ มีสติและควบคุมอารมณ์มิให้อ่อนไหวไปตามผู้ให้สัมภาษณ์ บางครั้งคำถามเดียวกัน เราอาจจะต้องเปลี่ยนวิธีการพูดอีกแบบหนึ่งเพื่อให้คำถามที่ตรงไปตรงมามีท่วงทำนองที่อ่อนลง และพยายามดึงผู้ให้สัมภาษณ์กลับเข้ามาสู่คำถามเดิมให้ได้ ท้ายที่สุดผู้สัมภาษณ์ต้องคอยยืนยัน (confirm) หรือสรุปประเด็นของคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ว่าเข้าใจถูกต้องตรงกันหรือไม่

อนึ่ง คำถามที่ใช้สำหรับการสัมภาษณ์จะมีทั้งคำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิด คำถามปลายปิด เช่น คำถามประเภทให้ตอบว่าใช่/ไม่ใช่ ดี/ไม่ดี เห็นด้วย/ไม่เห็นด้วย ซึ่งจะนิยมใช้เป็นแบบสอบถามเพื่อใช้กา (ทำเครื่องหมาย) คำตอบอีกชั้นหนึ่ง ส่วนคำถามที่ใช้ถามเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกยิ่งขึ้นจะเป็นคำถามปลายเปิดซึ่งเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่

และเมื่อเสร็จภารกิจในการสัมภาษณ์ในวันแล้วปัญหาที่ทีมนักวิจัยต้องช่วยกันคิดต่อไปก็คือ จะรับประทานอาหารที่ไหนดี ท่านผู้อ่านฟังดูแล้วอาจเกิดอาการสงสัยเล็กน้อยว่าเรื่องอาหารการกินยังต้องช่วยกันขบคิดด้วยหรือ คำตอบสำหรับข้อสงสัยนี้ก็คือ เราต้องไม่ลืมว่าการเดินทางไปยังสถานที่ที่เราไม่เคยยังเป็นต่างจังหวัดที่เราไม่เคย

มาด้วยแล้ว เรื่องอาหารที่สะอาดและปลอดภัยก็ถือเป็นเรื่องสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการทำงานวิจัย เพราะหากรับประทานอาหารที่แปลกๆเกินไปในที่ที่ไม่คุ้นเคย จะเป็นการเสี่ยงต่อสุขภาพของทีมนักวิจัย ดังนั้นหากเราเดินทางมายังภาคอีสาน อาหารที่ควรระวังหลีกเลี่ยงก็คือ อาหารทะเล เนื่องจากภาคอีสานอยู่ไกลจากทะเลมากต้องอาศัยการขนส่งนาน อาหารทะเลอาจจะไม่สดใหม่เท่าที่ควร ดังนั้นเมนูที่ฉันสั่งอย่างไรสตี เช่น ปูผัดผงกะหรี่ จึงเป็นอันตกไป

ครั้นถึงการเดินทางเพื่อไปสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัดภูเก็ต และเจ้าหน้าที่ของสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดสงขลา ซึ่งทั้งสองแห่งล้วนเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงานในโครงการที่เดนมาร์กให้ความช่วยเหลือนั้น เนื่องจากระยะทางค่อนข้างไกลประการหนึ่ง และประการที่สองเราไม่ได้แวะสัมภาษณ์หลายจุด ซึ่งถ้าเดินทางจากกรุงเทพฯไปยังภูเก็ตโดยรถตู้เช่นเคย อาจไม่สะดวก และอาจเป็นการสิ้นเปลืองเวลาในการเดินทางโดยใช่เหตุ ดังนั้นการโดยสารเครื่องบินจึงเป็นวิธีที่ดีที่สุด เราเดินทางจากกรุงเทพฯโดยเครื่องบินมุ่งตรงไปยังภูเก็ต และเดินทางต่อด้วยรถตู้เข้าไปยังสงขลา ขอแนะนำว่าการเดินทางไปในจังหวัดที่ไม่คุ้นเคย ควรจะพกแผนที่ติดไม้ติดมือไปด้วยเสมอ เพราะนอกจากจะทำให้สามารถตรวจสอบเส้นทางได้ด้วยตนเองแล้ว ยังจะช่วยบอกทางคนขับรถได้อีกด้วย

การสัมภาษณ์ที่ภูเก็ตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเหมือนเช่นเคย แต่สิ่งที่เราได้มากกว่าการสัมภาษณ์ที่ภาคอีสานก็คือ เราได้คุยกับชาวบ้านรับรู้มุมมองและความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้โดยตรงซึ่งเป็นข้อมูลที่เราได้นอกเหนือไปจากข้อมูลของเจ้าหน้าที่รัฐ อันจะเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยอย่างมาก และถึงแม้งานวิจัยชิ้นนี้จะป็นงานวิจัยที่เน้นในเรื่อง

นโยบายเป็นหลักดังได้กล่าวไปแล้ว แต่การที่ได้พูดคุยกับชาวบ้านก็ทำให้เราสามารถรับรู้ถึงความต้องการของประชาชนที่มีต่อรัฐได้โดยผ่านทางงานวิจัยชิ้นนี้

เหตุการณ์ที่น่าตื่นเต้นและประทับใจสำหรับฉันในภาคใต้ก็คือ หลังจากที่ภารกิจที่ภูเก็ตสิ้นสุดลง เรามุ่งหน้าเดินทางไปยังสงขลาโดยใช้วิธีเหมารถตู้ไป ปรากฏว่า รถตู้ของเรามีปัญหาเรื่องโตนามิ ผลก็คือไฟหน้ารถดับไปทีละข้างทำให้เราไม่สามารถเดินทางต่อไปได้เพราะขณะนั้นเป็นเวลาประมาณ 3 ทุ่มเศษ ซึ่งมีมืดและค่อนข้างเจ็บบ แต่โชคยังดีที่จุดที่รถตู้เสียห่างจากโรงแรมที่เราจองไว้ประมาณ 30 กว่ากิโลเมตร เราจึงตัดสินใจเรียกรถของโรงแรมให้มารับ ในตอนนั้นฉันไม่รู้สีกกลัวเนื่องจากเรอยุ่กันหลายคน ที่สำคัญก็คือ พวกเราตั้งสติและช่วยกันหาทางแก้ปัญหา นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงได้ให้ความช่วยเหลือพร้อมกับนั่งคุยเป็นเพื่อนเราด้วยจนกระทั่งรถของโรงแรมมารับพวกเรานับว่าเป็นความอบอุ่นท่ามกลางความมืดจริงๆ

ในที่สุดการลงพื้นที่และการสัมภาษณ์ก็เสร็จสิ้นลงตามแผนการที่เราวางไว้ แม้ว่าจะในระหว่างการทำงานจะมีปัญหาบ้าง แต่ก็ไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำวิจัยมากนัก ทั้งนี้เพราะการวางแผนการเดินทางของเราเป็นไปอย่างรัดกุม สิ่งสำคัญก็คือเราต้องเตรียมพร้อมทั้งกายและใจสำหรับการเดินทาง การเรียนรู้ การค้นหาคำตอบ และการพบกับสิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นสิ่งที่ฉันได้รับการจากการทำงานวิจัยชิ้นนี้นอกจากการค้นหาคำตอบของงานวิจัยแล้ว ฉันยังได้เรียนรู้การตั้งคำถาม การหัดสังเกตจากสิ่งรอบตัวซึ่งทำให้ฉันสามารถคิดต่อยอดไปได้ไกลยิ่งขึ้น รวมทั้งการได้ทำให้ฉันได้ลิ้มรสเมนูปูผัดผงกะหรี่อันโอชะในท้ายที่สุดด้วย

Know.....
more.....
about.....
Japan.....

บ้านคำถาม ตามรอย ตะวัน

โดย ภาณุภาค รักษาติงษ์ชีพ

Q : ระบบการปกครองของญี่ปุ่นนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง สิ้นสุดเป็นเช่นไร???

A : ภายหลังจากการฟื้นฟูเมจิ (Meiji Reformation) ในปี 1868 พระราชอำนาจขององค์จักรพรรดิได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งและอำนาจของโชกุนได้สิ้นสุดลง นับตั้งแต่นั้น ฐานะและอำนาจสูงสุดขององค์จักรพรรดิดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งญี่ปุ่นต้องประสบความพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สอง

ภายใต้การยึดครองของสัมพันธมิตร นายพลดักกลาส แมคอาเธอร์ (General Douglas MacArthur) ผู้บัญชาการทหารสูงสุดของกองกำลังที่ทำการยึดครองญี่ปุ่นได้ดำเนินการปฏิวัติระบบการปกครองของญี่ปุ่นอย่างถอนรากถอนโคน กล่าวคือ ลดพระราชอำนาจขององค์จักรพรรดิให้เป็นเพียงสัญลักษณ์แห่งรัฐ ล้มล้างกองทัพและส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามแนวทางที่นายพลแมคอาเธอร์ได้ดำเนินการจะมีเจตจำนงเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนชาวญี่ปุ่นที่ต้องการมีรูปแบบการปกครองที่คล้ายคลึงกับนานาอารยประเทศ คือ กำหนดให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน เคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน และรัฐบาลมาจากการเลือกตั้ง แต่ระบอบการปกครองของญี่ปุ่นก็เป็นลักษณะการปกครองในระบบรัฐสภาเฉกเช่นสหราชอาณาจักรและแคนาดา ซึ่งแตกต่างจากระบบประธานาธิบดีที่ใช้ในสหรัฐฯหรือระบบกึ่งประธานาธิบดีที่ใช้ในฝรั่งเศส

รัฐธรรมนูญ ฉบับหลังสงคราม ของญี่ปุ่น ถูกประกาศใช้แทนรัฐธรรมนูญสมัยเมจิในปี 1946 และมีผลบังคับใช้ในเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 1947 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกร่างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการวางรากฐานแห่งสันติภาพและประชาธิปไตย ตลอดจนเป็นการละทิ้งลัทธิทหารอันนำมาซึ่งความสูญเสียเหลือคณานับแก่มนุษยชาติ โดยที่สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญ ฉบับหลังสงคราม มีความแตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนค่อนข้างมาก กล่าวคือ เป็นรัฐธรรมนูญที่ถูกร่างขึ้นมาบนพื้นฐานของหลักการ 3 ประการ นั่นคือ

1. อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับเดิมบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า จักรพรรดิทรงเป็นพระประมุขแห่งจักรวรรดิ และทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจโดยสมบูรณ์ในการจัดการอำนาจอธิปไตยแห่งรัฐ ซึ่งประเด็นนี้ได้รับการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคนกลายเป็นว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน

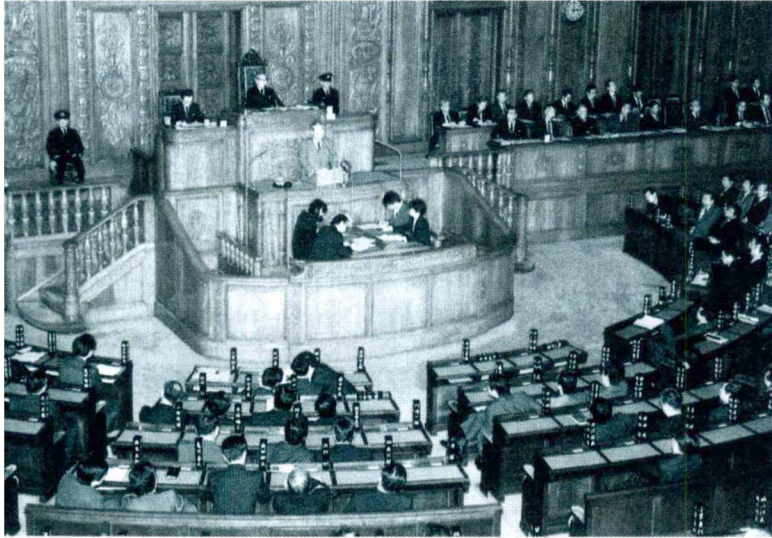
2. การเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยประชาชนทุกคนมีสิทธิในความเป็นมนุษย์และเสรีภาพของปัจเจกบุคคลต้องได้รับการรับรอง ซึ่งสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนมีหลายรูปแบบ เช่น เสรีภาพในการกำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิตของตนเองและความเสมอภาคในการใช้บริการสาธารณะ เป็นต้น

3. รัฐธรรมนูญนิยมนิยมความสงบและสันติภาพ โดยอารัมภบทของรัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบัน ได้กล่าวอย่างชัดเจนว่า ญี่ปุ่นเป็นชาติที่แน่วแน่ในการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ นอกจากนี้ ในมาตรา 9 ยังได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่า ญี่ปุ่นประกาศละทิ้งการทำสงครามทุกรูปแบบ และไม่คงไว้ซึ่งกองทัพทั้งหมด

อาคารที่ทำการรัฐสภาโตเกียว ในกรุงโตเกียว

สำหรับสาระสำคัญทางด้านการปกครองนั้น รัฐธรรมนูญยังได้บัญญัติให้แยกอำนาจรัฐออกเป็น 3 ทาง คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจตุลาการและอำนาจบริหาร เพื่อทำหน้าที่ในการตรวจสอบและคานอำนาจซึ่งกันและกัน (Checks and Balances) โดยสภาโตเอ็ท (Diet) ซึ่งทำหน้าที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติ ถูกบัญญัติให้เป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดแห่งรัฐและเป็นองค์กรเดียวที่มีอำนาจในการตรากฎหมายนั้นประกอบด้วย 2 สภา คือ สภาผู้แทนราษฎร (House of Representatives) ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 480 คน มีวาระสมัยละ 4 ปี และวุฒิสภา (House of Councillors) ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 242 คน มีวาระสมัยละ 6 ปี โดยเลือกตั้งสมาชิกใหม่กึ่งหนึ่งทุก 3 ปี และเพื่อให้เป็นที่แน่ชัดว่าผลประโยชน์อันหลากหลาย

บรรยากาศระหว่างการประชุมรัฐสภา

ของปวงชนทุกหมู่เหล่าในประเทศจักได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง รัฐธรรมนูญจึงบัญญัติให้สมาชิกของทั้งสองสภาต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชนซึ่งจะมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเมื่อมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ส่วนประชาชนชาวญี่ปุ่นทุกคนที่ต้องการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาโตเอ็ทจักต้องมีอายุตั้งแต่ 25 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป จึงสามารถลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ และ 30 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป จึงสามารถลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาได้

ในส่วนของขั้นตอนการพิจารณากฎหมายนั้น การเสนอกฎหมายโดยคณะรัฐมนตรีและนิติกรของรัฐจักต้องผ่านกระบวนการกลั่นกรองและได้รับความเห็นชอบจากทั้งสองสภาจึงสามารถมีผลบังคับใช้ได้ นอกจากนี้ สภาโตเอ็ทยังมีหน้าที่ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีที่เสนอโดยคณะรัฐมนตรี การให้สัตยาบัน การแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี รวมทั้งการทำหน้าที่อื่นๆตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ

สำหรับฐานะและอำนาจของทั้งสองสภานั้น โดยปกติแล้ว สภาผู้แทนราษฎรจะมีฐานะและอำนาจเหนือกว่าวุฒิสภา ในกรณีที่มีการลงมติ

ใดๆ ไม่สามารถได้เสียงข้างมากในสองสภาได้ รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ให้สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเหนือกว่าโดยเฉพาะในกรณีที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น การแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี การให้สัตยาบันสนธิสัญญา เป็นต้น นอกจากนี้ ในกรณีที่ร่างกฎหมายใดๆไม่ได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภาหลังจากผ่านความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรแล้ว หากสภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบได้อีกครั้ง ร่างกฎหมายนั้นก็ถือว่าผ่านความเห็นชอบจากสภาโตเอ็ทแล้วทันทีโดยไม่ต้องส่งให้วุฒิสภาพิจารณาอีกครั้งแต่อย่างใด

ในส่วนของอำนาจตุลาการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการใช้อำนาจเพื่อพิทักษ์รักษาให้การดำเนินการตามกฎหมายเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อเสรีภาพ ความเสมอภาคและสิทธิขั้นพื้นฐานของปวงชน รวมทั้งความสงบเรียบร้อยของสังคม ถูกใช้โดยศาลฎีกา (Supreme Court) และศาลทั่วไป โดยศาลฎีกา ประกอบด้วยตุลาการ 15 คน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรีนั้นถือได้ว่าเป็นองค์กรทางตุลาการที่มีอำนาจสูงสุด กล่าวคือ คำพิพากษาของศาลถือเป็นที่เด็ดขาด

สำหรับระบบศาลสามารถแบ่งออกเป็น 5 ศาล คือ ศาลฎีกา (Supreme Court) จำนวน 1 แห่ง ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงโตเกียว, ศาลสูง (High Courts) จำนวน 8 แห่ง, ศาลแขวง (District Courts) จำนวน 50 แห่ง, ศาลคดีมโนสาเร่ (Summary Courts) และศาลครอบครัว (Family Courts)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีระบบศาลที่หลากหลาย ทว่าคดีส่วนใหญ่มักถูกพิจารณาในศาลแขวง ส่วนคดีอันเกี่ยวกับความผิดลหุโทษทั่วไป โดยเฉพาะด้านจราจร มักจะพิจารณาในศาลคดีมโนสาเร่ ขณะที่ศาลครอบครัวจะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย

และระงับข้อพิพาทคดีอันเกิดจากการทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว รวมไปถึงการกระทำผิดของเยาวชน

สำหรับหลักการในการพิจารณาคดีของศาลญี่ปุ่นนั้น มีความแตกต่างจากระบบลูกขุน ซึ่งเป็นระบบที่ใช้ในสหรัฐฯ กล่าวคือ เพื่อเป็นการรับรองว่าคำพิพากษาจะเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม ศาลจึงถือเป็นสถาบันที่มีความอิสระในการดำเนินการ โดยไม่ต้องถูกแทรกแซงหรือได้รับคำแนะนำจากบุคคลที่สาม โดยตุลาการศาลมีอิสระในการพิพากษาบนพื้นฐานของรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นๆ รวมไปถึงวิจารณ์ตนเอง และเพื่อเป็นการดำรงไว้ซึ่งความถูกต้องและยุติธรรมในการปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน คำตัดสินของศาลจึงสามารถได้รับการอุทธรณ์สู่ศาลที่มีลำดับสูงกว่าได้อีก 2 ศาล

นอกจากนี้ เพื่อเป็นการประกันถึงการตัดสินที่ยุติธรรม ฝ่ายตุลาการจึงได้มีการตรวจสอบการทำงานอย่างต่อเนื่อง และหากพบว่าตุลาการคนใดมีพฤติกรรมที่ส่อไปในทางประพฤติมิชอบพวกเขาจะต้องถูกตั้งคณะกรรมการสอบสวน และหากพบว่าความผิดนั้นมีมูล สภาโตเอ็ทก็จะเริ่มกระบวนการกล่าวโทษเพื่อถอดถอนตุลาการคนนั้นๆ ทันที

ในส่วนของอำนาจบริหาร จะถูกใช้โดยคณะรัฐมนตรีอันมีนายกรัฐมนตรีเป็นประมุข โดยการบริหารประเทศจำเป็นต้องเป็นไปตามครรลองของกฎหมาย งบประมาณ ตลอดจนจนถึงข้อคำนึงต่างๆ เช่น จารีต ประเพณี เป็นต้น

สำหรับผู้ที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีซึ่งมีวาระคราวละ 4 ปีนั้น มาจากการสรรหาโดยการเลือกผู้ที่เหมาะสมกันเองภายในหมู่สมาชิกสภาโตเอ็ท ซึ่งโดยมากแล้ว นายกรัฐมนตรีมัก

จะเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองที่มีจำนวนสมาชิกในสภาโตเอ็ทมากที่สุด หรือเท่ากับว่าตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นการเลือกตั้งทางอ้อมของประชาชนนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ตามรัฐธรรมนูญแล้ว พระราชอำนาจในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีเป็นขององค์จักรพรรดิภายใต้คำแนะนำของสภาโตเอ็ท

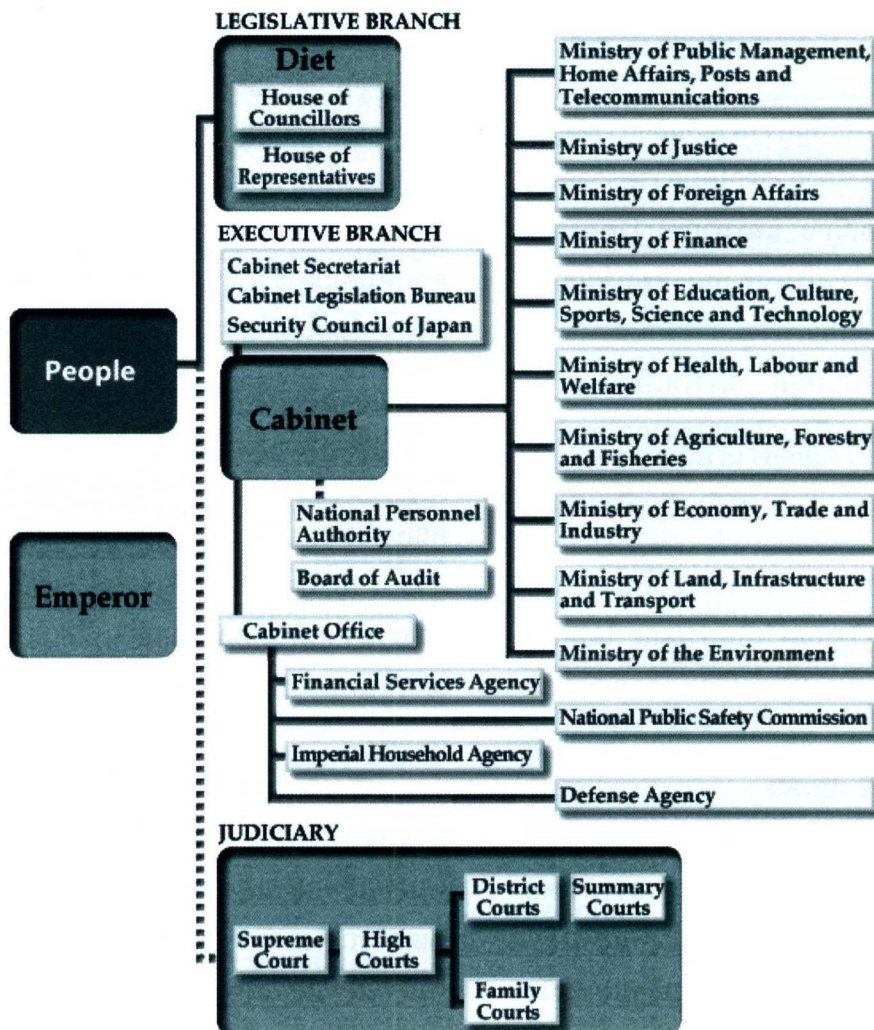
ภายหลังจากการสรรหานายกรัฐมนตรีได้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว นายกรัฐมนตรีจะทำการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี ซึ่งประกอบไปด้วยนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีรวมไม่เกิน 20 คน (สมาชิกมากกว่ากึ่งหนึ่งของคณะรัฐมนตรีจักต้องเป็นสมาชิกของสภาโตเอ็ท) ซึ่งครม.จะร่วมกันทำหน้าที่ใช้อำนาจบริหารในการบริหารราชการแผ่นดิน ผ่านโครงสร้างของฝ่ายบริหารซึ่งประกอบไปด้วย 12 กระทรวง สำนักงานคณะรัฐมนตรี หน่วยงานในสังกัด และคณะกรรมการอื่นๆ ซึ่งการใช้อำนาจนี้ รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ฝ่ายบริหารมีความรับผิดชอบต่อสภาโตเอ็ท กล่าวคือ สภาผู้แทนราษฎรมีหน้าที่ในการควบคุมดูแลการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหาร โดยใช้อำนาจในการพิจารณาญัตติไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรี ซึ่งหากสภาฯลงมติไม่ผ่านญัตติไว้วางใจหรือผ่านญัตติไม่ไว้วางใจ โดยประเพณีปฏิบัติแล้ว คณะรัฐมนตรีต้องลาออกทั้งคณะหรือนายกรัฐมนตรีต้องยุบสภาผู้แทนราษฎรภายใน 10 วันนับตั้งแต่วันลงมติ อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาปกติ คณะรัฐมนตรีก็มีอำนาจในการยุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อจัดการเลือกตั้งทั่วไปใหม่ อยู่แล้ว

สำหรับกรณีที่นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่งหรือเพิ่งผ่านพ้นการเลือกตั้งทั่วไปนั้น ในการเรียกประชุมสภาโตเอ็ทครั้งแรกนับจากเหตุการณ์ดังกล่าว รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ญัตติในการสรรหานายกรัฐมนตรีจักต้องได้รับการบรรจุเข้าสู่วาระการประชุมเป็นลำดับแรก

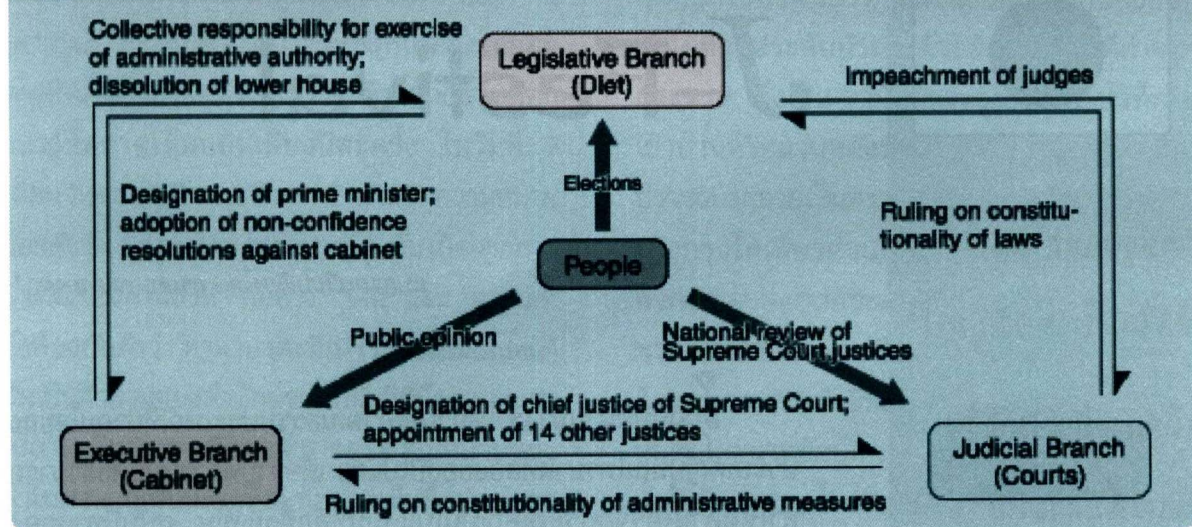
นอกจากรัฐบาลในส่วนกลางซึ่งใช้อำนาจบริหารแล้ว รัฐธรรมนูญยังได้กำหนดให้มีระบบบริหารราชการแผ่นดินส่วนท้องถิ่น เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการงานทะเบียนราษฎร การศึกษา สวัสดิการสังคม สาธารณูปโภค สุขอนามัย และงานบริการสาธารณะต่างๆ ในแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากการบริหารงานขององค์กรเหล่านี้ทำให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองสามารถใกล้ชิดประชาชน และทำความเข้าใจในปัญหาของท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น โดยระบบบริหารราชการแผ่นดินส่วนท้องถิ่นแบ่งการปกครองออกเป็น 47 จังหวัด (Prefecture) เขตปกครองพิเศษระดับมหานครอันมีฐานะเทียบเท่าส่วนปกครองท้องถิ่น (Government Designated

Cities) 12 แห่ง และเทศบาลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆอีกมากกว่า 3,000 แห่ง ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้จะทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ในบังคับของตนเองตั้งแต่ระดับจังหวัด มหานคร เขต ชุมชน หมู่บ้าน ตามลำดับ

สำหรับกรณีที่มีการดำเนินการคาบเกี่ยวอยู่ในพื้นที่ในบังคับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่าหนึ่งแห่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีฐานะสูงกว่าที่ดูแลพื้นที่รับผิดชอบนั้นจะเข้ามาดำเนินการแทน เช่น รัฐบาลกลางจะทำหน้าที่บริหารในระดับประเทศหรือกิจการอันเกี่ยวข้องกับพื้นที่คาบเกี่ยวมากกว่าหนึ่งจังหวัดขึ้นไป หรือจังหวัดจะทำหน้าที่บริหารในเขตจังหวัดหรือกิจการ

The Three Branches of Government

อันเกี่ยวข้องกับพื้นที่คาบเกี่ยวมากกว่าหนึ่งเทศบาล (ซึ่งตั้งอยู่ในเขตจังหวัด) ขึ้นไป

ในส่วนของหัวหน้าคณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมไปถึงสมาชิกสภาปกครองส่วนท้องถิ่น จะมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ โดยมีวาระ 4 ปี ซึ่งหัวหน้าคณะผู้บริหารและคณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ด้วยการกำหนดนโยบายหรือให้แนวทางแก่ข้าราชการส่วนท้องถิ่น รวมทั้งดำเนินการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในแนวทางที่สอดคล้องกับมติของสภาปกครองส่วนท้องถิ่น

ระบบการกระจายอำนาจในการบริหารเป็นเครื่องยืนยันว่า ปัญหาในแต่ละชุมชนจักไม่ถูกละเลยจากฝ่ายบริหารและประชาชนจักได้รับ

ประโยชน์สูงสุดจากการบริหารราชการแผ่นดินของภาครัฐ นอกจากนี้ ระบบบริหารราชการแผ่นดินส่วนท้องถิ่นยังเป็นเครื่องรับประกันถึงสิทธิความเป็นเจ้าของประเทศของชาวญี่ปุ่นอย่างแท้จริงอีกด้วย เพราะนอกจากการเลือกตั้งในท้องถิ่นจะเป็นการสะท้อนถึงความต้องการที่แท้จริงของพวกเขาได้อย่างชัดเจนแล้ว ผู้มีสิทธิเลือกตั้งยังมีสิทธิในการเข้าชื่อเพื่อยื่นคำร้องขอให้มีการยุบสภาปกครองส่วนท้องถิ่น ถอดถอนสมาชิกสภาปกครองส่วนท้องถิ่น หรือคณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ และคำร้องจะมีผลบังคับใช้ทันทีที่ผลการลงประชามติในคำร้องดังกล่าวได้รับการลงคะแนนเห็นชอบจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตปกครองดังกล่าวมากกว่ากึ่งหนึ่งอีกด้วย

ข้อมูลจาก

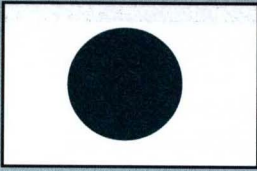
<http://web-japan.org/factsheet/govern/cabinet.html>

<http://web-japan.org/kidsweb.html>

ญี่ปุ่นปัจจุบัน . กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์ . 1989

Japan as it is . Tokyo : Gakken . 1990

J-Festival

วันหยุดแบบไทย
ที่มีในประเทศญี่ปุ่น???

เทศกาลประเพณีใด
ที่ชาวญี่ปุ่นยึดถือ
ปฏิบัติกันมาช้านาน???

คุณสามารถสัมผัส
วัฒนธรรมประเพณี
อันน่าสนใจของประเทศ
แห่ง "อาทิตย์อุทัย"
ได้ที่!!!

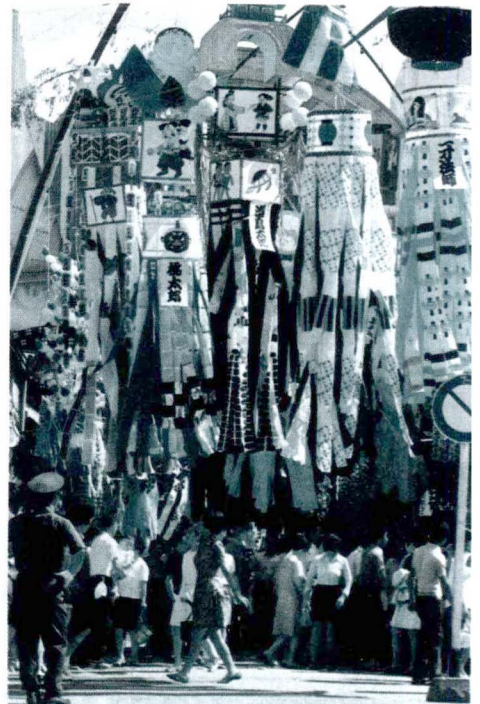
แปลและเรียบเรียงโดย สุรเดช คล่องมงคล*

ในฉบับที่ผ่านมา เราได้นำเสนอวัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจของประเทศญี่ปุ่นในไตรมาสที่สองของปีไปแล้ว เชื่อว่าบทความนั้นคงสามารถทำให้ผู้อ่านได้รู้จักประเทศญี่ปุ่นในแง่มุมที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ฉบับนี้ทางกองบรรณาธิการ จดหมายข่าวโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น จึงขอนำเสนอเรื่องราววัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจของญี่ปุ่นในไตรมาสที่สามของปีแก่ผู้อ่านทุกท่าน ขอเชิญอ่านได้เลยครับ...

ทานาบาตะ (Tanabata)

ทุกวันที่ 7 กรกฎาคมของทุกปีตามปฏิทินทางสุริยคติ หรือประมาณวันที่ 7 สิงหาคมของทุกปี ซึ่งตรงกับวันที่ 7 เดือน 7 ตามปฏิทินทางจันทรคติ เป็นวันเทศกาลที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างประเทศที่สำคัญที่สุดเทศกาลหนึ่งของชาวญี่ปุ่น นั่นคือ "ทานาบาตะ" หรือ "เทศกาลแห่งดวงดาว"

ทานาบาตะเป็นเทศกาลที่มีจุดกำเนิดมาจากนิยายปรัมปราพื้นบ้านของชาวจีนเกี่ยวกับคู่รัก (หรือดาวสองดวง) คือ (ดาวรูป) คน

แถบกระดาษแบบบางแต่ไม่จางด้วยศรัทธา

*ผู้ช่วยวิจัยประจำโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

เลี้ยงวัว (แห่งกลุ่มดาวหมีเล็กควาย-Altair) กับ (ดาวรูป) ดาวทอผ้า (ดาวดวงที่สุกใสที่สุดในกลุ่มดาวพิณ-Vega) ซึ่งถูกแยกจากกันด้วยทางช้างเผือก และมีโอกาสได้พบกันเพียงปีละครั้ง ในวันที่ 7 เดือน 7 ตามปฏิทินทางจันทรคติ สำหรับความหมายของคำว่า ทานาบาคะ ในภาษาญี่ปุ่นนั้น เกิดจากการประสมของคำสองคำ คือคำว่า “เจ็ด” และ “สายไหม” ซึ่งพ้องกับคำว่า ทานาบาคะสึเม (Tanabatsume) อันเป็นคำอ่านของตัวอักษรแบบคันจิที่มีความหมายในภาษาจีนว่า “หญิงทอผ้า” และความหมายของคำในภาษาญี่ปุ่นนี้เองที่สะท้อนให้เห็นถึงช่วงเวลาในการจัดงานเทศกาล ที่จัดในช่วงเดือน 7 และยามเย็นที่ชาวญี่ปุ่นจะไปชุมนุมกันที่บ้าน หรือโรงเรียนเทราโคยะ (Terakoya) เพื่อสนุกสนานกับช่วงเวลาอันแสนอบอุ่นกลางฤดูร้อน

แม้ว่าชาวญี่ปุ่นจักได้รับการถ่ายทอดเทศกาลทานาบาคะนี้มาตั้งแต่ยุคศักดินา แต่พวกเขาได้ทำการประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับจารีตประเพณีจนกลายเป็นพระราชพิธีในราชสำนักในที่สุด ต่อมา เทศกาลนี้ได้แพร่หลายสู่ชุมชนต่างๆ และได้รับการปรับเปลี่ยนจนเทศกาลนี้มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสำหรับชุมชนต่างๆ ในญี่ปุ่น

หากย้อนกลับไปในสมัยโบราณนั้น หญิงชาวจีนจะใช้เวลาในวันที่ 7 เดือน 7 ขอพรต่อดาวรูปสาวทอผ้าเพื่อให้ทักษะในการเย็บปักถักร้อยของตนเองเป็นเลิศ และต่อมาได้แพร่หลายมาสู่ญี่ปุ่นในสมัยนารา (Nara) ดังจะเห็นได้จากประเพณีการขอพรเพื่อความเชี่ยวชาญในการงาน อันเป็นรากฐานของวัฒนธรรมชูจิ (Shuji) ซึ่งเป็นการแต่ด้อมสี่สนบนธงกระดาษที่ใช้ติดบนกิ่งไม้ ควบคู่กับนกกระเรียนกระดาษและศิลปะประดิษฐ์อื่นๆ เพื่อใช้ในการตกแต่งสวน

ในทุกวันนี้ ชาวญี่ปุ่นทุกเพศทุกวัยจะเขียนความปรารถนาของพวกเขาบนแผ่นกระดาษสีที่ถูก

ตัดออกเป็นแผ่นยาว และแขวนมันไว้กับกิ่งของต้นไม้ที่ถูกประดับประดาด้วยสิ่งประดิษฐ์ที่ทำจากกระดาษ ซึ่งไฟเหล่านั้นมักจะถูกนำมาตั้งไว้ที่ทางเข้าบ้านหรือสวนหลังบ้าน เพื่ออ้อนวอนให้ความปรารถนากลายเป็นความจริง อย่างไรก็ตาม สำหรับชาวกรุงโตเกียวส่วนใหญ่นิยมตกแต่งกิ่งไม้ของพวกเขาด้วยแถบกระดาษที่เขียนคำอธิษฐานของพวกเขาเท่านั้น ขณะที่ในโรงเรียนต่างๆ เด็กๆจะติดแถบกระดาษที่เขียนคำอธิษฐานของพวกเขาไว้บนต้นไม้ขนาดยักษ์ที่ทางโรงเรียนได้เตรียมไว้ อีกทั้งยังมีการแสดงละครเกี่ยวกับตำนานของเจ้าหญิงทอผ้ากับชายเลี้ยงวัวอีกด้วย

นอกจากนี้ ในบางพื้นที่ การจัดงานประเพณีเป็นไปอย่างหรูหราและเพื่อการพาณิชย์ เช่นที่เซนได (Sendai) จังหวัดมียาจิ (Miyagi) และฮิราสึกะ (Hiratsuka) จังหวัดคานากาวะ (Kanagawa) ซึ่งเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงเป็นพิเศษสำหรับเทศกาลทานาบาคะ โดยพื้นที่การค้าของเมืองทั้งสองจะถูกตกแต่งอย่างอลังการ ภายใต้การสนับสนุนของบริษัทห้างร้านต่างๆ

เป็นที่น่าสังเกตว่าบางชุมชนก็อาจจะมีการจัดเทศกาลนี้ในอีกเกือบเดือนให้หลัง เนื่องจากชุมชนเหล่านั้นต้องการจัดงานเทศกาลให้ตรงตามปฏิทินพื้นบ้านหรือปฏิทินทางจันทรคติ หรือบางชุมชนก็มีการจัดเทศกาลแห่งดวงดาวราวกลางเดือนสิงหาคมพร้อมกับเทศกาลโบง (Bon) ซึ่งเป็นเทศกาลที่ชาวญี่ปุ่นเชื่อกันว่าดวงวิญญาณของบรรพชนจะกลับมาเยี่ยมลูกหลานของพวกเขา

ต้นไม้ กระดาษสี เป็นสิ่งที่พบเห็นได้ทั่วไปในระหว่างเทศกาลแห่งดวงดาว และสิ่งเหล่านี้เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ที่บ่งบอกว่ารอยทางแห่งฤดูใบไม้ผลิจะได้ผ่านพ้น และความระอุแห่งคิมหันตฤดูจะได้ย่างเข้ามาเยือน

สาวทอผ้ากับหนุ่มเลี้ยงวัว

เทพธิดาเจ็ด ซึ่งเป็นพระเทพธิดาองค์สุดท้ายของเง็กเซียนฮ่องเต้ อาศัยอยู่บนสวรรค์มาตั้งแต่เกิด จึงอยากจะแสวงหาสิ่งแปลกใหม่ให้ชีวิต ด้วยเหตุนี้ นางจึงแปลงกายลงมานโลกในฐานะมนุษย์ปุถุชนคนหนึ่ง แต่ด้วยบุพเพสันนิวาสเหมือนภาคิตจีนที่ว่า “พันลี้มีวาสนาอาจพบกัน” เธอผู้สูงศักดิ์จึงได้พบหนุ่มกลางซึ่งกำลังทำงานอย่างขยันขันแข็งตามประสาเกษตรกรผู้ยากไร้ เมื่อพบหน้าซื่อๆ และความประพฤติเรียบร้อยเป็นที่ถูกพระทัย เธอจึงตัดสินใจอยู่กินกับชายหนุ่มคนนั้นและก็ดำรงชีพด้วยการปั่นด้ายทอผ้า ชาวจีนเรียกว่า “จื่อหนี่ยี่” หมายถึงสาวทอผ้า และทั้งสองก็อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

อย่างไรก็ตามเวลาแห่งความสุขของเทพธิดาเจ็ดก็มีอยู่ไม่นานนัก เพราะเง็กเซียนฮ่องเต้มอบหมายให้เทพธิดาติดตามมาเมืองมนุษย์ เมื่อพบว่าเทพธิดาเจ็ดมาอยู่กินกับหนุ่มเลี้ยงควายในชนบท พระองค์จึงทรงพิโรธยิ่งนัก และมีเทพบัญชาให้กุมตัวกลับสวรรค์ทันที

เมื่อกลับมาถึงแดนสวรรค์ เทพธิดาเจ็ดถูกจองจำอยู่บนสวรรค์แต่ยังคงมีความรักความอาลัยต่อสามี เธอจึงหลั่งน้ำตาเป็นสายฝนตกลงมาเมืองมนุษย์เพื่อแสดงถึงความรักล้นเหลือ ด้วยเหตุนี้จึงเชื่อกันว่าเป็นเหตุให้ช่วงเวลาเดือน 7 ของจีนมีฝนตกกระหน่ำลงมาบ่อยๆ

เมื่อเห็นลูกสาวคนสุดท้ายของเธอแต่รำไห้ ซิวหวางหมู่หรือที่เมืองไทยเรียกว่า “ไซอ่องบ๊อ” ซึ่งดำรงตำแหน่งพระแม่เจ้าสวรรค์หรือเอกอัครมเหสีของเง็กเซียนฮ่องเต้จึงส่งสารลูก ธิบไปกราบทูลพระสวามีขอให้พระราชทานอภัยโทษ เง็กเซียนฮ่องเต้ก็พระทัยอ่อนยอมผ่อนปรนให้เทพธิดาเจ็ดพบกับหนุ่มกลางได้ปีละครั้ง โดยให้พบกันในเดือน 7 วันที่ 7 แต่มีข้อแม้ว่าต้องให้หนุ่มกลางหาทางขึ้นไปพบกับเทพธิดาเจ็ดบนสวรรค์ (สะพานวิหคเงิน) หรือทางช้างเผือก (Milky Way) ซึ่งข้อแม้ดังกล่าวย่อมเกินความสามารถของคนธรรมดาสามัญอย่างหนุ่มกลาง

อย่างไรก็ตาม เมื่อคู่กันแล้วย่อมไม่แคล้วกัน มีนกฝูงหนึ่งได้พากันบินมาเกาะกลุ่มเป็นสะพานให้เขาปีนขึ้นไปถึงสวรรค์ ฝูงนกดังกล่าวจึงเป็นที่มาของชื่อ “สะพานวิหคเงิน” ด้วยเหตุนี้หนุ่มกลางกับเทพธิดาเจ็ดจึงมีโอกาสได้พบกันที่สะพานวิหคเงินหรือทางช้างเผือกในค่ำคืนของเดือน 7 วันที่ 7 และถึงแม้จะมีเพียงวันเดียวในรอบปีเท่านั้น แต่ก็เป็วันที่มีความหมายมากสำหรับคนที่มีความรักต่อกันอย่างลึกซึ้ง อันไม่มีสิ่งใดจะมาพรากจากกันไปได้ วันนี้จึงกลายมาเป็นวันแห่งความรัก ซึ่งชาวจีนเรียกว่า “ฉิงเหยินเจี๋ย”

พิธีรำลึกถึงเหตุการณ์การทิ้งระเบิดปรมาณูและการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง

ย้อนกลับไปเมื่อกลางปี 1945 ในขณะที่สงครามมหาเอเชียบูรพาเริ่มเข้าสู่ช่วงที่มีความตึงเครียดมากที่สุด เนื่องจากกองทัพสัมพันธมิตรได้รุกเข้าสู่โอกินาวา ซึ่งนับเป็นยุทธการครั้งแรกบนแผ่นดินแม่ของญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะได้รับชัยชนะ แต่ด้วยความสูญเสียอย่างสุดประมาณ ทำให้ผู้นำฝ่ายสัมพันธมิตรได้ทำการตัดสินใจครั้งประวัติศาสตร์ซึ่งพลิกโฉมหน้าโลกให้เข้าสู่ยุคปรมาณู

เวลา 8:15 น. ของวันที่ 6 สิงหาคม 1945 เครื่องบินทิ้งระเบิดแบบ บี-29 จำนวน 2 เครื่องของกองทัพสหรัฐฯได้บินเหนือน่านฟ้าเมืองฮิโรชิมา บ้านแห่งราชนาวิญี่ปุ่นซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะฮอนชู

ซากโครงกระดูกของผู้เคราะห์ร้ายที่เสียชีวิตจากการทิ้งระเบิดปรมาณู ซึ่งยังคงพบได้เสมอทุกครั้งที่มีการก่อสร้างหรือเปิดหน้าดินในเมืองฮิโรชิมาและนางาซากิ

และในอีกไม่กี่วินาทีต่อมา วัตถุขนาดเล็กที่ผูกติดกับร่มชูชีพได้ถูกทิ้งลงจากเครื่องบินลำหนึ่ง ไม่กี่วินาทีต่อมา วัตถุดังกล่าวก็ทำปฏิกิริยาภายในจนก่อให้เกิดอำนาจทำลายล้างอันเกิดจากสิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์ครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของมวลมนุษยชาติ โดยชาวฮิโรชิมากว่า 200,000 คน ได้เสียชีวิตหรือได้รับละอองจากกัมมันตภาพรังสีและร้อยละ 90 ของตัวเมืองถูกทำลายอย่างย่อยยับในทันที

3 วันให้หลัง เวลา 11:02 น. เหตุการณ์เหมือนกันได้เกิดขึ้นที่เมืองนางาซากิ เมืองเล็กๆ ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะคิวชู ชาวนางาซากิกว่า 120,000 คนได้เสียชีวิตหรือได้รับละอองจากกัมมันตภาพรังสี และกว่าหนึ่งในสามของตัวเมืองถูกแปรเปลี่ยนเป็นเถ้าถ่านในพริบตา ด้วยผลจากระเบิดปรมาณูทั้งสองลูกนี้ได้ทำให้องค์การอนามัยโลกในวัน 15 สิงหาคม 1945 ถือได้ว่าเป็นจุดสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง

ในปัจจุบัน จุดศูนย์กลางของการระเบิดทิ้งที่เมืองฮิโรชิมาและนางาซากิได้ถูกปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นอนุสรณ์สถานแห่งสันติภาพ และทุกวันที่ 6 และ 9 สิงหาคมของทุกปี ชาวฮิโรชิมาและนางาซากิซึ่งเป็นเหยื่อของการทิ้งระเบิดครั้งดังกล่าว

รวมทั้งชาวญี่ปุ่นทั้งมวลซึ่งถือได้ว่าเป็นชนชาติเดียวในโลกที่เคยรับรัฐสชาติของความโหดร้ายจากระเบิดปรมาณู จะมารวมตัวกันเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ในวันดังกล่าว ร่วมกันอธิษฐานเพื่อให้สันติสุขถาวรจงบังเกิดแด่มนุษยชาติรวมทั้งรณรงค์เพื่อให้โลกปลอดจากอาวุธที่มีอำนาจการทำลายร้ายแรงต่างๆ

นอกจากนี้ ในวันที่ 15 สิงหาคมของทุกปี ได้ถูกกำหนดให้เป็นวันรำลึกถึงผู้ที่เสียชีวิตจากภัยสงคราม โดยพิธีรำลึกได้ถูกจัดขึ้นทั่วทั้งประเทศ ซึ่งชาวญี่ปุ่นที่เคยผ่านประสบการณ์ในยุคสงครามจะได้ถ่ายทอดประสบการณ์เกี่ยวกับสงครามอันโหดร้ายให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ เพื่อให้พวกเขาตระหนักว่า “สงครามไม่เพียงแต่ทำร้ายและพรากลมหายใจของใครบางคนเท่านั้น แต่มันยังส่งผลร้ายถึงทุกๆ ชีวิตในทุกๆสถานที่ทั่วโลก” รวมทั้งเพื่อย้ำเตือนว่า “สงครามจักต้องไม่บังเกิดขึ้นอีก”

สำหรับรัฐบาลญี่ปุ่นนั้น ยังได้นำหลักการไม่เกี่ยวข้อง 3 ประการต่ออาวุธนิวเคลียร์มาใช้ กล่าวคือ ญี่ปุ่นจะไม่ทำการผลิต ไม่ครอบครอง และไม่อนุญาตให้อาวุธนิวเคลียร์ของชาติอื่นๆ เดินทางเข้ามาในดินแดนญี่ปุ่นเป็นอันขาด โดยญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ลงนามในสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (The Nuclear Nonproliferation

Treaty-NPT) เพื่อประกาศตนว่าเป็นรัฐปลอดอาวุธนิวเคลียร์ นอกจากนี้ยังเป็นชาติแรกๆ ที่ลงนามในสนธิสัญญาห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์แบบเบ็ดเสร็จ (The Comprehensive Test Ban Treaty) ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติเมื่อเดือนสิงหาคม 1996 ด้วย

โอบง (Bon)

เทศกาลโอบง หรือในบางครั้งถูกเรียกว่า โอ-โอบง (O-Bon) หรือ อุราโอบง (Urabon) เป็นเทศกาลประเพณีเก่าแก่ที่มีความสำคัญมากที่สุดเทศกาลหนึ่งสำหรับชาวญี่ปุ่น โดยมักถูกจัดขึ้นราวกลางเดือน 7 ตามปฏิทินญี่ปุ่น หรือราวกลางเดือนสิงหาคมของทุกปีเพื่ออุทิศแก่ดวงวิญญาณบรรพชน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน บางชุมชนก็ได้จัดเทศกาลนี้ราวกลางเดือนกรกฎาคม

ในช่วงเทศกาล ชาวญี่ปุ่นเชื่อกันว่าดวงวิญญาณของบรรพชนที่ล่วงลับไปแล้วจะกลับมาเยือนพวกเขาอีกครั้ง ดังนั้นเพื่อเป็นการแสดงการต้อนรับ พวกเขาจึงทำความสะอาดบ้าน ตลอดจนจน

บรรยากาศที่พบเห็นได้ทั่วไประหว่างเทศกาลโอบง

เซนไหวด้วยอาหารและผลไม้ต่างๆ ที่แทนบูชาประจำตระกูล และเพื่อเป็นการนำทางให้ดวงวิญญาณเหล่านั้นสามารถเดินทางกลับมาถึงบ้านได้อย่างถูกต้อง พวกเขาจะก่อกองไฟกองเล็กๆ ไว้นอกตัวบ้าน ซึ่งเปรียบประดุจแสงสว่างที่ส่องนำทาง อีกทั้งยังเป็นการแสดงความยินดีที่ดวงวิญญาณของบรรพชนได้กลับมาเยือนลูกหลานอีกครั้ง โดยกองไฟเหล่านี้มีชื่อในภาษาญี่ปุ่นว่า มาคุเอะ-บิ (Makue-bi) ซึ่งมีความหมายว่า เปลวเพลิงแห่งความยินดี

เมื่อเทศกาลโอบงสิ้นสุดลง ดวงวิญญาณของบรรพชนที่ได้กลับมาเยี่ยมบ้านจะถูกส่งกลับด้วยดวงไฟขนาดเล็กอีกดวงซึ่งมีชื่อเรียกว่า โอคุริ-บิ (Okuri-bi) โดยชาวญี่ปุ่นในบางภูมิภาคก็มีประเพณีลอยโคมไฟหรือตะเกียงเล็กๆ ในแม่น้ำหรือทะเล ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมในการส่งวิญญาณอีกด้วย

ในระหว่างเทศกาล วัดในพระพุทธศาสนาจะจัดให้มีกิจกรรมที่เรียกว่า อุราโอบง (Urabon) ด้วยเหตุนี้ ประชาชนส่วนใหญ่จึงคิดว่าเทศกาลนี้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมในศาสนาพุทธ อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลทางโบราณคดีทำให้นักประวัติศาสตร์เชื่อกันว่า เทศกาลนี้เป็นเทศกาลดั้งเดิมของชาวญี่ปุ่นที่เกิดจากการผสมผสานวัตรปฏิบัติของตนเองกับวิถีทางของชาวพุทธ

นอกจากนี้ ประเพณีต่างๆ มากมายยังถูกจัดขึ้นในระหว่างเทศกาลโอบงด้วย ซึ่งประเพณีที่เป็นที่นิยมทั่วทั้งประเทศในระหว่างเทศกาลโอบง คือ การฟ้อนรำ (Bon-Odori) โดยชาวญี่ปุ่นมักจะเดินทางไปที่สวนสาธารณะหรือศาลเจ้าในละแวกบ้านด้วยชุดยูกาตะ (Yukata) หรือชุดกิโมโนที่ใช้สวมใส่ในฤดูร้อน และรำเป็นรูปร่างกลมตามบทเพลง

สำหรับสถานที่ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดสำหรับประเพณีการฟ้อนรำในเทศกาลโอบงอยู่ที่เมืองโทคุชิม่า (Tokushima) บนเกาะชิโกกุ ซึ่งประเพณี

การพ็อนรำอันมีเอกลักษณ์ของที่นี่มีชื่อเรียกว่า อาวา โอดิริ (Awa Odori) เนื่องจากคำว่า อาวา นั้นเป็นชื่อเดิมของจังหวัดโทคุชิม่านั่นเอง

เนื่องจากกลางเดือนสิงหาคม เป็นช่วงเวลาปิดภาคการศึกษาฤดูร้อนสำหรับเด็กนักเรียนญี่ปุ่น ในปัจจุบัน บริษัท ห้าง ร้านต่างๆ จึงได้จัดช่วงเวลานี้เป็นวันหยุดประจำปีด้วย ดังนั้น ชาวญี่ปุ่นจำนวนมากจึงมีโอกาสเดินทางกลับภูมิลำเนาเพื่อร่วมสืบสานประเพณีโอง และเด็กอีกเป็นจำนวนมากก็ได้มีโอกาสพบปะกับญาติพี่น้องของตนเองที่อาศัยอยู่ในต่างถิ่นอีกด้วย จึงไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใด หากว่าท้องถนนในช่วงของการเริ่มต้นและการสิ้นสุดของเทศกาลจะคลาคล่ำไปด้วยขบวนพาหนะต่างๆที่เรียงรายกันยาวเหยียดเป็นระยะทางกว่า 30 กิโลเมตรก่อนเข้าเขตเมืองใหญ่ แม้กระทั่ง สายการบินหรือรถไฟระหว่างเมืองต่างๆก็เต็มไปด้วยผู้คนมากกว่าเวลาปกติถึงเกือบ 2 เท่า

วันสารทวิษุวัต หรือ “ฮิกัน” (Autumnal quinox or “Higan”)

วันที่ 23 หรือ 24 กันยายนของทุกปี ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นได้ถือให้เป็นวันหยุดนักขัตฤกษ์ จะเป็นอีกวันหนึ่งที่มีระยะเวลาช่วงกลางวันและกลางคืนเท่ากัน และถือได้ว่าเป็นวันแห่งการเริ่มต้นฤดูใบไม้ร่วงหรือเป็นสัญญาณแสดงถึงการสิ้นสุดลงของความอบอุ่นแห่งคิมหันตฤดู

สำหรับวันหยุดประจำเทศกาลนี้จะเริ่มต้นขึ้น 3 วันก่อนหน้าวันวิษุวัตและสิ้นสุดลง 3 วันให้หลัง

ข้อมูลจาก

www.c7f.navy.mil/news/2003/August/

www.manager.co.th

<http://web-japan.org/kidsweb.html>

ญี่ปุ่นปัจจุบัน . กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์ . 1989

Japan as it is . Tokyo : Gakken . 1990

การเข็ดม้งกรในช่วงเทศกาลโอง

วันวิษุวัต รวมเรียกว่า “ฮิกัน” (Higan) ซึ่งมีความหมายว่า “อีกฟากฝั่งหนึ่งของแม่น้ำแห่งความตาย” โดยเทศกาลมีต้นกำเนิดมาจากแนวคิดในพระพุทธศาสนา ซึ่งเชื่อว่าโลกคือภพที่มนุษย์เราอาศัยอยู่ในขณะที่ยังมีภพอื่นที่ดวงวิญญาณของผู้ที่จากโลกไปได้อาศัยอยู่ ดังนั้น ชาวญี่ปุ่นจึงเชื่อว่าการไปเยี่ยมคารวะสุสานประจำตระกูล ก็เปรียบเสมือนการเดินทางกลับมาพบกันของญาติพี่น้องที่อยู่ต่างภพนั่นเอง

ตลอดช่วงเวลาหนึ่งสัปดาห์นี้ ชาวญี่ปุ่นจะเดินทางกลับไปเยี่ยมสุสานประจำตระกูล เพื่อแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษ โดยพวกเขาจะทำความสะอาดสุสาน สักการะดวงวิญญาณด้วยดอกไม้และเครื่องหอมหรือกำยาน และโอฮาจิ (Ohagi) หรือขนมโมจิที่เคลือบด้วยถั่วอัดชูกิ (Adzuki) ที่มีรสชาติเฉกเช่นซอสถั่วเหลือง

อาจกล่าวได้ว่า เทศกาลโอง ในเดือนสิงหาคม และเทศกาลฮิกัน ในเดือนกันยายน เป็นการแลกเปลี่ยนการเยี่ยมเยียนซึ่งกันและกันของญาติพี่น้องที่อยู่ในต่างภพ และหากจะว่าไปเทศกาลนี้ก็มีความใกล้เคียงกับเทศกาลเซ็งเม็งของชาวจีนนั่นเอง

J-Culture

แปลและเรียบเรียงโดย สุรเดช คล่องมงคล*

การฟ้อนรำโอดริ (Bon-Odori) คือ การละเล่นที่จะขาดไม่ได้เลยในระหว่างเทศกาลโอง (Bon) ซึ่งการฟ้อนรำที่มีชื่อเสียงมากที่สุดสำหรับประเพณีนี้ก็คือ อาวา โอดริ (Awa Odori) แห่งเมืองโทคุชิม่า (Tokushima)

ประเพณีอาวา โอดริจะถูกจัดขึ้นระหว่างวันที่ 12-15 สิงหาคมของทุกปีและได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วประเทศที่ต้องการมาร่วมฟ้อนรำหรือยลเป็นขวัญตามากกว่า 1.3 ล้านคนในแต่ละปี โดยเอกลักษณ์ประการหนึ่งของประเพณีอาวา โอดริ คือ จะฟ้อนรำในแนวขบวนยาวเหยียดเป็นเส้นตรง ไม่ใช่เป็นวงกลมเช่นที่อื่นๆ ของญี่ปุ่น นอกจากนี้ ผู้ฟ้อนรำ จะแบ่งออกเป็น เรน (Ren) หรือกลุ่มย่อยๆ ประมาณสิบคน ซึ่งจะฟ้อนรำไปตามท้องถนน โดยมีเสียงดนตรีที่บรรเลงด้วย ซามิเซน (Shamisen) ฟลุท กลองและกระดิ่ง โดยมีเนื้อร้องอันมีความหมายว่า “ใครรำก็โง่ ใครยืนดูก็โง่ ถ้าทั้งรำทั้งดู คุณก็โง่ แต่คุณก็จะรำได้ดี” (Odoru aho;

nimiru aho; onaji aho nara odoranya son son!) เป็นพลังขับเคลื่อน และด้วยเนื้อหาของเพลงเช่นนี้เองที่ทำให้ในบางครั้ง อาวา โอดริ เป็นที่รู้จักกันอีกชื่อว่า ระบำแห่งความเขลา (Fool's dance)

สำหรับวิธีการฟ้อนรำอาวา โอดริ นั้นก็ง่ายแสนง่าย แค่เพียงแต่คุณต้องขยับแขนและขาของคุณให้เคลื่อนที่ไปข้างหน้าด้วยท่วงท่าที่ซิงซ์ให้มากที่สุดเท่าที่คุณจะทำได้ โดยสิ่งที่สำคัญที่สุด ก็คือมือและแขนจะต้องยกอยู่เหนือหัวไหล่ตลอดเวลาขณะทำการฟ้อนรำ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากลักษณะการฟ้อนรำของชาวญี่ปุ่นโดยทั่วไปที่นิยมเคลื่อนไหวลงไปยังส่วนล่างของร่างกาย

ลักษณะการฟ้อนรำเช่นนี้ เชื่อกันว่าถูกประดิษฐ์ขึ้นในคำคืนหนึ่งราว ค.ศ. 1585 ระหว่างงานเฉลิมฉลองการก่อสร้างปราสาทแห่งหนึ่งของขุนศึกที่มีอำนาจในเขตอาวาได้เสร็จสิ้นลง โดยประชาชนบางคนเมามายจนกระทั่งเริ่มรำรำในท่วงท่าที่แข็งแกร่งประหนึ่งว่าตนเองกำลังนวดข้าว นอกจากนี้ ลักษณะเด่นอีกประการของการแต่งกายตามประเพณีฟ้อนรำอาวา โอดรินี้ ก็คือ ฝ่ายชายจะสวมใส่ทาบิ (Tabi) ซึ่งเป็นถุงเท้ายางที่มีลักษณะพิเศษ คือ ถุงเท้าจะคลุมนิ้วเท้าแต่ละนิ้วคล้ายตั้งถุงมือ ส่วนฝ่ายหญิงจะสวมใส่รองเท้าแตะหรือรองเท้าที่มีสายรัดทั่วไป เพื่อไม่ให้ส้นเท้าสัมผัสกับพื้นดินนั่นเอง

ข้อมูลจาก

<http://web-japan.org/kidsweb.html>

*ผู้ช่วยวิจัยประจำโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

รู้เพื่อองเรื่องญี่ปุ่น

โดย สุรเดช คล่องมงคล*

วันที่ 1 กรกฎาคมของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของฤดูร้อน เป็นวันที่สัญลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่นอย่างยอดเขาฟูจิจะได้ถูกเปิดตัวเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกสารทิศที่ต้องการผ่อนคลายของมันบนจุดสูงสุดของประเทศอีกครั้ง โดยในวันดังกล่าว จักได้มีการจัดพิธียามาบิราคิ (Yamabiraki) หรือพิธีบวงสรวงเพื่อเปิดฤดูกาลการไต่สูยยอดเขาฟูจิ ที่ศาลเจ้าบนที่ราบเชิงเขา เพื่ออ้อนวอนให้นักเดินทางประสบแต่ความสวัสดิ์ตลอดการเดินทางสูยยอดเขา

ภูเขาฟูจิซึ่งเป็นภูเขาไฟที่ไม่มีการปะทุมาตั้งแต่ ค.ศ. 1707 ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของเกาะฮอนชู (Honshu) อันเป็นเกาะใหญ่ที่สุดในหมู่เกาะญี่ปุ่น มีความสูง 3,776 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง และด้วยรูปลักษณ์ทรงกรวยอันโดดเด่น เชิงเขาที่ลาดโล่ระดับอย่างเหมาะสมจะรวมไปถึงยอดเขาที่ปกคลุมด้วยหิมะแลดูงามสง่าเหนือยอดเขาอื่นๆในแนวเทือกเขาสูงกว่า 3,000 เมตร (9,800 ฟิต) ที่ถูกขนานนามว่า “เทือกเขาแอลป์แห่งญี่ปุ่น” ทำให้มันเป็นจุดหมายที่ไม่เพียงแต่ชาวญี่ปุ่นเท่านั้นที่ต้องการไปเยี่ยมชมเยือน

สำหรับเส้นทางสูยยอดเขาแบ่งออกเป็น 10 ชั้น โดยตั้งแต่วันเปิดเขานั้น รถโดยสารประจำทางจะให้บริการจนถึงชั้นที่ 5 ซึ่งมีความสูงราว 2,400 เมตร

เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง และนับตั้งแต่จุดนั้นนักท่องเที่ยวจักต้องเดินไต่ระดับความสูงสูยยอดเขาด้วยตนเอง

เมื่อถึงชั้นที่ 6 ป่าครึ้มเขียวขจีที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในชั้นที่ผ่านๆมาจะเริ่มเบาบางลงต่อเมื่อก้าวล่วงถึงชั้นที่ 8 ต้นไม้ใบหญ้าเขียวขจีก็พลันหายไปสิ้น คงเหลือเพียงเศษดินหินทราย และเมื่อเดินทางต่อไปอีกไม่กี่ชั่วโมงให้หลัง นักเดินทางทั้งหลายก็จะมาถึงยอดเขาซึ่งชาวโพลินโดด้วยหิมะ และแม้ว่ายอดเขาฟูจิจะมีความสูงมากแต่ก็ไม่เป็นปัญหาสำหรับผู้สูงอายุหรือเด็กเล็กแต่ประการใดในการท่องเที่ยว เนื่องจากความลาดชันของมันไม่มากนัก และนับตั้งแต่ชั้นที่ 5 เป็นต้นไปก็มีกระท่อมริมทางกว่า 60 แห่งที่ถูกเตรียมไว้สำหรับบริการนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งในระหว่างการเดินทางสำหรับนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย ก็คือ อุณหภูมิกันความเย็นต่างๆ ทั้งนี้แม้ว่าฤดูกาลการไต่สูยยอดเขาจะเป็นฤดูร้อน แต่อุณหภูมิเฉลี่ยบนยอดเขาในช่วงนี้ก็ต่ำกว่า 6 องศาเซลเซียสเสมอ

สำหรับจุดมุ่งหมายของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางสูยยอดเขาฟูจิแห่งนี้ อยู่ที่ การชมรุ่งอรุณบนยอดเขาอันเป็นสัญลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งภาพของทะเลหมอกสีขาว ขอบฟ้าสีครามตัดกับแสงสีแดงชาดของอาทิตย์อุทัยนั้น แทบจะทำให้ใครหลายคนลืมหายใจไปเลยทีเดียว นอกจากนี้

*ผู้ช่วยวิจัยประจำโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

ที่บนยอดเขา นักท่องเที่ยวสามารถเดินท่องไปรอบแอ่งปากปล่องภูเขาไฟซึ่งมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 800 เมตรได้ในระยะเวลาประมาณชั่วโมงเศษ และสิ้นสุดการท่องเที่ยวบนยอดเขาเมื่อสิ้นสุดวันยามตะวันตกวันโพล์เพล้

สิ่งพิเศษอีกประการหนึ่งสำหรับยอดเขาแห่งนี้ก็คือ ระหว่างวันที่ 10 กรกฎาคม - 20 สิงหาคม ที่ทำการไปรษณีย์จักได้เปิดทำการ ณ บนยอดเขาเพื่อให้บริการทางไปรษณีย์แก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการส่งไปรษณียบัตรที่ระลึก รวมทั้งจำหน่ายประกาศนียบัตรความเป็นผู้พิชิตยอดเขาสูงที่สุดของญี่ปุ่นด้วย

ประมาณการณ์ว่า นับตั้งแต่วันเปิดเขาจวบจนกระทั่งวันที่ 31 สิงหาคม ซึ่งเป็นวันปิดเขานั้นมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาที่ยอดเขาแห่งนี้ปีละกว่า 500,000 คนเลยทีเดียว

ข้อมูลจาก

<http://web-japan.org/kidsweb.html>

Japan as it is. Tokyo : Gakken. 1990

เจ้าของ :	โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น (สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย)
บรรณาธิการ :	นายสุรเดช คล้องมงคล
ที่ปรึกษาของบรรณาธิการ :	ผศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ
กองบรรณาธิการ :	นายเอกสิทธิ์ หนูนุกัถิ, นางสาวสุวรรณี เนียมโย
สถานที่ติดต่อ :	ชุดโครงการ "สันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น" คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 โทรศัพท์ : 0-2613-2315 โทรสาร : 0-3428-2248 E-mail : mirtu06@yahoo.com
พิมพ์ที่ :	บริษัท บพิตรการพิมพ์ จำกัด 70 ถนนราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ Thailand 10200 0-2221-9781, 0-2222-5555 E-mail : borpitt@asianet.co.th